

Uppdrag att undersöka och ge förslag på hur verksamheter och myndigheter kan arbeta med flickor och kvinnor som är eller riskerar att utsättas för könsstympling

Slutrapport

Könsstympning av flickor och kvinnor i Sverige

Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjudet enligt lag i Sverige (lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor) även om flickan blir könsstympad utanför Sveriges gränser (lag 1998:407).

Med könsstympning av flickor och kvinnor (eller ”kvinnlig könsstympning”) avses ”*alla ingrepp som rör borttagande delvis eller helt av de externa genitalierna eller annan åverkan på de kvinnliga könsdelarna av kulturella eller andra icke-medicinska skäl*”.¹

Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot barns rättigheter. Könsstympning av flickor och kvinnor är en form av grov misshandel och övergrepp, och det sker många gånger med familjens heder som förklaring.²

I hela världen beräknas mellan 125 och 140 miljoner flickor och kvinnor vara könsstympade enligt WHO.³ Varje år beräknas att cirka 3 miljoner flickor befinner sig i riskzonen för att bli utsatta för någon typ av könsstympning. Könsstympning förekommer på många håll i världen, från Indonesien i öst till Peru i väst.⁴

Enligt Socialstyrelsen beräknas att 38 000 flickor och kvinnor bosatta i Sverige i dag kan vara könsstympade.⁵ Studien som Socialstyrelsen genomfört är baserad på flickor och kvinnor som är födda i länder där prevalensen av könsstympning är över 50 procent.

Vi vet inte exakt hur många flickor och kvinnor i Sverige som innan immigration till Sverige blivit könsstympade. Vi vet inte heller hur många flickor i Sverige som är i risk för att bli könsstympade, antingen under en resa utomlands eller i Sverige, då viss forskning beskriver att det sociala trycket finns kvar och att könsstympning av flickor och kvinnor kan fortsätta eller fortsätter efter immigration till Sverige.⁶ Däremot känner vi till på grund av det arbetet vi driver runt om i landet, att det finns många flickor och

¹ WHO (World Health Organisation),

<http://www.who.int/reproductivehealth/topics/fgm/overview/en/>. Hämtad 2014-12-15

² Socialstyrelsen. 2011. *Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck samt barn och unga som blir gifter mot sin vilja. Analys av behov inom socialtjänst och sjukvård*. Socialstyrelsen.

³ WHO (2008/2014). FEMALE GENITAL MUTILATION. Factsheet no (241). Från: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/>

⁴ UNICEF (2014) *Kvinnlig könsstympning*. Tillgänglig på: <https://unicef.se/fakta/kvinnlig-konsstympning>. Senast uppdaterad juli 2014.

⁵ Socialstyrelsen. 2015. *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning – en uppskattning av antalet* (2015-1-32).

⁶ Berggren, V. 2006. *Kvinnlig könsstympning som kulturspegel? Forskningsresultat i ett ursprungsland och i Sverige efter immigration*. Socialmedicinsk tidskrift, 4, pp.311-317.

Isman, Ekeus, Berggren. 2013. *Perceptions and experiences of female genital mutilation after immigration to Sweden*. *Sexual & Reproductive Healthcare*. 10; 4 (3):pp. 93-8.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

kvinnor som har besvär på grund av att de har blivit könsstympade. Och vi vet också att många inte fått tillgång till den hjälp som finns att få. Enkla vägar att hjälpa dessa flickor och kvinnor är att börja prata om könsstympling, sprida kunskap och ge vägledning till yrkesverksamma, sprida material till berörda och yrkesverksamma samt satsa resurser på ett nationellt strategiskt arbete för att göra det förebyggande och stödjande arbetet långsiktigt hållbart.

Elisabet Nilsson
Landshövding Länsstyrelsen Östergötland

Juno Blom
Utvecklingsledare
Länsstyrelsen Östergötland

Innehållsförteckning

FÖRORD

Könsstympling av flickor och kvinnor i Sverige.....1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING3

SAMMANFATTNING.....5

BAKGRUND.....6

Att se könsstympling utifrån den kontext som flickor och kvinnor lever i.....8

REGERINGSUPPDRAGET10

Begreppsförklaringar..... 10

 Könsstympling av flickor och kvinnor/könsstympling..... 10

 Förebyggande och åtgärdande arbete..... 10

Målgrupp..... 10

DEL 1 – METOD OCH MATERIAL.....11

Vägledningen..... 11

Informationsfilmer 12

DEL 2 – LÄGESBESKRIVNING12

INFORMATION FRÅN UNGA12

Enkätundersökning riktad till unga..... 12

 Vad vill ungdomar ha för information? 13

 Hur, var och när vill ungdomar få information? 13

 Vad anser ungdomar att vuxna behöver veta? 13

INFORMATION FRÅN YRKESVERKSAMMA OCH IDÉBUREN SEKTOR14

Från intervjuer och samtal med yrkesverksamma..... 14

 Om lagstiftning..... 14

 Om förekomst (länder, ålder, religion) 15

 Angående polisanmälan..... 15

Samrådsmöten..... 15

Utbildningsinsatser 16

Enkätundersökning riktad till yrkesverksamma 16

 Förebyggande arbete..... 17

 Åtgärder och insatser 18

 Varför arbetar man inte åtgärdande? 18

 Känslomässiga hinder 18

 Praktiska hinder 19

 Samarbete avseende åtgärdande arbete..... 19

BEHOV BLAND YRKESVERKSAMMA	19
Kunskap och utbildning.....	19
Utbilda och informera	20
Integrera och implementera i ordinarie verksamhet - Rutiner, handlingsplaner och riktlinjer.....	20
Metodstöd och vägledning.....	21
DEL 3 – FÖRSLAG PÅ HUR ARBETE SKA BEDRIVAS	22
Vilka ska man informera, om vad, hur och var?	22
Vilka ska man informera?.....	22
Vad ska informationen innehålla?.....	22
Hur ska man informera?.....	23
Var ska man informera?	23
Skillnad i information till barn och unga respektive vuxna.....	24
ARBETE I ANDRA LÄNDER.....	24
DEL 4 – AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	25
Vi måste våga prata om könsstympning.....	25
Könsstympning – en nationell samhällsfråga.....	25
Bedömningsgrunder för vem som riskerar att utsättas eller vem som redan kan vara utsatt.	26
Barn- och ungdomsperspektiv.....	27
Könsstympning som ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck.....	27
SYNPUNKTER PÅ FORTSATT ARBETE MOT KÖNSSTYMPNING AV FLICKOR OCH KVINNOR.....	27
LÄNSSTYRELSENS FÖRSLAG PÅ FORTSATT ARBETE MOT KÖNSSTYMPNING AV FLICKOR OCH KVINNOR	28
BILAGOR	

Sammanfattning

Könsstymning av flickor och kvinnor – ett allvarligt och omfattande problem

Arbetet med att motverka och förebygga könsstymning av flickor och kvinnor har pågått länge utan att all kunskap tillvaratagits och utan att frågan integrerats i ordinarie rutiner och implementerats i arbetet med utsatta barn och unga.

Länsstyrelsen Östergötland har fått i uppdrag av regeringen att undersöka hur verksamheter och myndigheter i Sverige arbetar eller har arbetet för att förebygga och förhindra könsstymning av flickor och kvinnor, och vilket stöd de som redan utsatts får.

Länsstyrelsen Östergötlands har i genomförandet av regeringsuppdraget:

- Undersökt hur yrkesverksamma arbetar med frågan om könsstymning av flickor och kvinnor i Sverige.
- Undersökt hur och var unga vill få information om könsstymning.
- Fört samtal med och intervjuat flickor och kvinnor som har blivit utsatta för könsstymning om hur och var de vill bli mötta, och vilka behov de har när det gäller agerande från yrkesverksamma.
- Fört samtal med yrkesverksamma och ideellt verksamma om vilka behov de har och vilket stöd de behöver i arbetet.
- Spridit information och föreläst om ämnet runt om i landet för yrkesverksamma som möter flickor och kvinnor.
- Anordnat samrådsmöten och rundabordssamtal med myndigheter och ideella aktörer för att diskutera framgångsfaktorer i arbetet och om de brister som finns.
- Tagit del av andras länders erfarenheter i arbetet mot könsstymning.
- Tagit fram en vägledning för att stötta yrkesverksamma att uppmärksamma och möta målgruppen, det vill säga både de flickor och kvinnor som är könsstympade och de som riskerar att bli könsstympade.
- Tagit fram informationsfilmer som riktar sig till utsatta, yrkesverksamma och vårdnadshavare.

Det har kommit 23 ärenden till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon⁷ som rör könsstymning. Ärendena har gällt 16 flickor där det funnits oro eller risk för att de ska bli könsstympade. Sex ärenden har rört flickor som varit könsstympade och som behövt hjälp på grund av konsekvenserna av detta, och ett ärende en flicka där det funnits oro för att hon är könsstympad, och att detta är en del av hennes problematik som ännu inte synliggjorts.

Länsstyrelsen har kunnat se en koppling mellan genomförda utbildningsinsatser kring könsstymning av flickor och kvinnor⁸ och att det börjat komma samtal som rör könsstymning till den nationella stödtelefonen. Att frågan har lyfts verkar ha lett till att

⁷ För mer information om Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon se: www.hedersfortryck.se

⁸ Dessa har genomförts på olika håll i landet inom ramen för Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag att ta fram en vägledning för arbetet mot könsstymning samt att ge de redan utsatta flickorna och kvinnorna rätten till vård och stöd. Uppdraget redovisas till regeringen den 27 mars 2015.

flickor och kvinnor uppmärksammas och att deras utsatthet synliggjorts. När frågan uppmärksammas skapas ett engagemang, genom kunskap uppmärksammas signalerna och vi synliggör dessa flickor, vilket leder till att de förhoppningsvis kan få den hjälp och det stöd de är i behov av.

Det krävs nu att myndigheter och ansvariga aktörer ser till att förebyggande och stödjande arbete mot könsstymning av flickor och kvinnor blir integrerat i myndigheters ordinarie rutiner och en del i den dagliga verksamheten.

För det behövs:

- Fungerande rutiner och att dessa är integrerade i handlingsplaner, för att sedan implementeras i det dagliga arbetet hos alla ansvariga instanser för att kunna säkerställa att de som redan är könsstympade får hjälp och stöd och att de som är i riskzonen att utsättas uppmärksammas.
- Att skolpersonal har förförståelse om ämnet, att de skickar signaler om att de har kunskap och ställer frågor vid hälsosamtal, och är uppmärksamma på om en flicka är i riskzonen för att utsättas.
- Att socialtjänst har kompetens i ämnet för att kunna arbeta med denna fråga som handlar om flickor som far eller riskerar att fara illa.
- Att rättsväsendet har kompetens i ämnet för att kunna möta målgruppen och utföra sitt arbete på ett rättssäkert sätt. Åklagarmyndigheten har idag ingen uppdaterad vägledning för arbetet mot könsstymning.
- En fungerande vårdkedja för att kunna ge det stöd och den fysiska och psykiska vård som många av de som blivit utsatta är i behov av.⁹
- Att yrkesverksamma lämnar föreställningen att frågan är för komplicerad och stigmatiserande bakom sig och ser till barnets bästa.

Bakgrund

Arbetet mot könsstymning av flickor och kvinnor har pågått länge i Sverige. Frågan uppmärksammades runt om i världen under 70- och 80-talet och i Sverige har arbetet med att motverka och förebygga könsstymning pågått till och från sedan dess. Det instiftades en lag i Sverige 1982¹⁰ som kriminaliserade könsstymning av flickor och kvinnor och från 1999 blev det också straffbart att medverka till att flickor från Sverige utsätts för könsstymning i annat land. Dock är lagstiftning i sig inte en tillräcklig åtgärd, utan det krävs kunskap och förståelse för att uppmärksamma de som riskerar att utsättas och de som redan utsatts för övergreppet så att lagen kan tillämpas, och så att det kan sättas in rätt åtgärder till de som är i behov av stöd och vård.

Regeringen har sedan 90-talet gett ett antal uppdrag till olika myndigheter för att utveckla arbetet med att förebygga och motverka könsstymning av flickor och kvinnor. 1998 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att förebygga könsstymning i Sverige genom att vidareutveckla och sprida metoder samt påbörja projekt för att förebygga

⁹ Se Socialstyrelsens material på: <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/konsstymningavflickorochkvinnor>.

¹⁰ Lag (1982:316) med förbud mot könsstymning av kvinnor. <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1982316-med-forbud-mot-sfs-1982-316/>. Ordet könsstymning används, istället för det tidigare omskärelse, i lagen och i FN-sammanhang för att illustrera allvaret i ingreppet, och som ett tydliggörande av att avsikten med ingreppet är att begränsa flickors och kvinnors sexuella lust och förmåga. Det är ett uttryck för ojämlikheten mellan könen.

könsstympling. Detta uppdrag blev grunden till den nationella handlingsplanen som regeringen tog fram 2003.

Samma år som regeringen antog den nationella handlingsplanen fick Socialstyrelsen i uppdrag att förebygga kvinnlig könsstympling (S2003/10376/ST). Uppdraget skulle *”ta tillvara och vidareutveckla det förebyggande arbetet mot kvinnlig könsstympling i Sverige med utgångspunkt i befintlig kunskap”*¹¹ genom att utveckla metoder och ta fram och sprida informationsmaterial. Inom detta uppdrag tog Socialstyrelsen, tillsammans med Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheter, fram en handledning för polis och åklagare. Något som Socialstyrelsen kunde konstatera var att *”Situationen och kunskapsbehoven varierar över landet och nu är det angeläget att arbetet för att bevara och öka kunskapen fortsätter på lokal, regional och nationell nivå. Det finns stora likheter mellan handläggningen av fall av kvinnlig könsstympling och handläggningen av andra övergrepp mot barn. För att kunskapen om denna fråga inte ska tappas bort måste den integreras i de handlingsplaner, rutiner, samverkansgrupper med mera som rör våld mot barn.”*¹²

Efter att Socialstyrelsen genomfört ett antal insatser nationellt, ställde Socialstyrelsen den kritiska frågan i avrapporteringen till regeringen: *”den angelägna frågan inför framtiden är hur den nyvunna kunskapen inom en ”sällanfråga” ska kunna befästas”*. Socialstyrelsens tydliggjorde att *”ansvaret måste tas både av lokala, regionala och nationella aktörer som ser till barns liv och rättigheter”*.¹³

Länsstyrelsen har 2015 konstaterat ännu en gång att det finns ett behov av kunskap och information om könsstympling av flickor och kvinnor inom verksamheter som möter barn och unga. Detta har bland annat framkommit i den enkätundersökning som Länsstyrelsen Östergötland genomförde 2014.¹⁴ Det som även kan konstateras av resultatet från enkätundersökningen är att det finns en rädsla och osäkerhet kring att lyfta frågan om könsstympling. Rädslan och osäkerheten beror delvis på brist på kunskap om ämnet men det framkommer även att det finns en osäkerhet kring hur man ska ställa frågor om könsstympling, hur man ska bemöta de som är utsatta och vilka insatser flickor och unga kvinnor har rätt till.

I enkätsvaren framkommer det även att rädslan och osäkerheten handlar om att peka ut och därmed riskera att stigmatisera vissa grupper; oro för att anmälan till socialtjänst och/eller polis ska vara obefogad; oro för hur anmälan omhändertas med risk för att barn kan fara illa vid anmälan; rädsla för vårdnadshavares reaktion; och en rädsla för att man som anmälare ska råka illa ut. Det framkommer också tydligt att det finns en rädsla, osäkerhet och ovana att prata om sexualitet och om kvinnors/flickors underliv.

För att stötta yrkesverksamma i att arbeta med könsstympling av flickor och kvinnor och att integrera könsstympling i den dagliga verksamheten har Länsstyrelsen Östergötland tagit fram en vägledning (2015:16). Vägledningen riktar sig till personal inom skolan, socialtjänst, Polis, hälso- och sjukvård samt idéburen sektor och syftar till att visa hur yrkesverksamma kan uppmärksamma och hjälpa de flickor och kvinnor som är könsstympade och de som är i riskzonen för att utsättas. Vägledningen ger bland annat bakgrundskunskap om könsstympling, de fysiska och psykiska konsekvenserna av

¹¹ Socialstyrelsen. 2006. *Uppdrag att förebygga kvinnlig könsstympling i Sverige*. Artikelnummer 2006-107-10. Publicering www.socialstyrelsen.se, juni 2006.

¹² Socialstyrelsen. 2006.

¹³ Socialstyrelsen. 2006.

¹⁴ Länsstyrelsen Östergötland. 2015. *Resultatsammanställning av enkät om könsstympling av flickor och kvinnor*.

könsstypning som många flickor och kvinnor lever med, hur man kan bemöta utsatta och vilka frågor som kan behöva ställas. I vägledningen lyfter Länsstyrelsen fram berörda myndigheters respektive ansvarsområden och visar på vilka möjligheter som finns att hjälpa de flickor och kvinnor som riskerar att bli könsstypade och de som redan är utsatta för könsstypning, i enlighet med rådande föreskrifter och lagstiftning.

Samtidigt som Länsstyrelsen fick uppdraget fick Socialstyrelsen i uppdrag (S2013/6130/FS) att vidta kompetenshöjande åtgärder för hälso- och sjukvården när det gäller könsstypning av flickor och kvinnor. I uppdraget har ingått att uppskatta förekomsten av könsstypning i Sverige samt storleken på riskgruppen. Baserat på Socialstyrelsens studie ”*Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstypning – en uppskattning av antalet*” (2015-1-32)¹⁵ beräknas att 38 000 flickor och kvinnor boende i Sverige i dag kan vara könsstypade. Denna studie omfattar enbart länder där prevalensen är över 50 procent, samtliga är afrikanska länder.

Socialstyrelsen har tagit fram, och arbetar med att ta fram, kompetenshöjande material i arbetet mot könsstypning av flickor och kvinnor.

- En [webbutbildning](#)¹⁶ med fokus på bemötande
- Ett [handledningsmaterial](#) för samhällskommunikatörer ”*Om könsstypning av flickor och kvinnor – ett handledningsmaterial för samhällskommunikatörer*”¹⁷ (2015-2-44) som ger information till nyanlända invandrare. Handledningen är utformad som ett diskussionsunderlag med ”reflektionskort” som innehåller påståenden och tillhörande frågor. Tanken är att de som tar emot information om könsstypning av flickor och kvinnor, ska samarbeta gruppvis kring dessa frågor.
- Ett kunskapsstöd till hälso- och sjukvården om vård, behandling och om förebyggande arbete.¹⁸

Socialstyrelsens uppdrag kompletterar det uppdrag Länsstyrelsen Östergötland har.

Att se könsstypning utifrån den kontext som flickor och kvinnor lever i

Könsstypning av flickor och kvinnor kan sättas i samband med hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen uttrycker att det finns en koppling mellan könsstypning av flickor och kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck: ”*Trängsäktenskap och könsstypning är specifika företeelser som har sin grund i bl.a. föreställningen om att mäns och familjers heder är avhängiga kvinnors och flickors sexuella beteende*”.¹⁹

När man möter en flicka eller en kvinna som har blivit utsatt för könsstypning, eller som riskerar att utsättas för könsstypning så behöver man ha i åtanke att inte se

¹⁵ Socialstyrelsen. 2015. *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstypning – en uppskattning av antalet*. Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-1-32..> Artikelnummer: 2015-1-32.

¹⁶ Socialstyrelsen. 2015. *Webbutbildning Könsstypning av flickor och kvinnor*. Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/konferenser/webbutbildningar/kvinnligknsstypning>.

¹⁷ Socialstyrelsen. 2015. *Om könsstypning av flickor och kvinnor – ett handledningsmaterial för samhällskommunikatörer*. Tillgänglig på: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-2-44>

¹⁸ <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/knsstypningavflickorochkvinnor>

¹⁹ Utbildningsdepartementet. 2007. Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.

könsstämpningen i sig som en isolerad händelse i flickan/kvinnans liv. Det krävs att man ser de bakomliggande orsakerna som ligger till grund för varför flickor och kvinnor blir könsstämpade.

Det krävs att man ställer sig frågor som:

”Finns det skäl till att ställa frågor om annan eventuell utsatthet, när man möter en flicka eller kvinna som är utsatt för könsstämpling?”

På motsvarande sätt kan man fråga sig följande då man möter någon som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck:

”När en flicka eller ung kvinna berättar om annan utsatthet som kan röra kontroll och begränsningar, och som kan vara kopplade till hederskontext, kan det finnas skäl till att ställa frågor om könsstämpling?”

Sedan 2003 har regeringen tagit initiativ till omfattande insatser för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. I regeringens skrivelse *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer* (Skr. 2007/08:39) angavs att hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt och sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. Sociologen Purna Sen lyfter fram vissa särskilda karakteristiska kännetecken när det gäller våld i hederns namn. Det helt centrala i relationen mellan könen är mäns kontroll av flickors och kvinnors sexualitet: att kvinnor har en roll i att reglera och bevaka flickors och kvinnors beteenden; att det ligger kollektiva beslut bakom bestraffning eller åtgärder för att upprätthålla acceptabla beteenden; att kvinnor är potentiella gärningsmän och att män liksom släkten och familjen kan återfå hedern genom att bestraffa den som har vanhedrat dem.²⁰ Ur ett ungdomsperspektiv är flickans oskuld helt central. Flickan ska vara oskuld vid äktenskapets ingående och pojken ska gifta sig med en oskuld.²¹

Enligt regeringens skrivelse²² kan familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Kontrollen av flickors och kvinnors liv kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb, giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i tvångsäktenskap, hot om våld och våld inklusive dödligt våld. Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas flera förövare, att våldet kan utövas av både män och kvinnor och att våldet kan sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen. Offren för förtryck och våld är flickor, kvinnor, pojkar och män. Unga homo- och bisexuella, och personer med könsöverskridande identitet och uttryck kan också uppleva att de kontrolleras och hotas samt bli utsatta för fysiskt våld för att de svärtar ner familjens heder, något som Ungdomsstyrelsen lyfter fram i rapporten *”Hon, hen, han – en analys av hälsosituationen för homosexuella, bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner”*.²³

²⁰ Sen P. 2005. *Crimes of honour, value and meaning* in Welchman, L. and Hossain, S. (eds.) *'Honour' Crimes, paradigms, and violence against women*. Zed Books, London.

²¹ Khan T. S. 2006. *Beyond Honour. A Historical Materialist Explanation of Honour Related Violence*. Oxford University Press: New York. Mernissi F. 1992. *Virginity and patriarchy*. Women's studies International Forum. Vol. 5, No. 2, pp. 183-191.

²² Utbildningsdepartementet. 2010. Skr. 2009/10:229 *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja*.

²³ Ungdomsstyrelsens skrifter (2010:2).

Regeringsuppdraget

I september 2013 fick Länsstyrelsen Östergötland i uppdrag av regeringen (U2013/5292/JÄM) att undersöka hur verksamheter och myndigheter i Sverige arbetar eller har arbetet för att förebygga och förhindra könsstympning av flickor och kvinnor, och vilket stöd de som redan blivit utsatta får. Länsstyrelsen har även undersökt hur arbetet bedrivs i andra länder för att kunna ta del av deras erfarenheter att arbeta med frågan. I uppdraget har det även ingått att ta fram förslag på vägledande material för hur myndigheter och verksamheter kan arbeta, och ge förslag på fortsatt spridning av detta material.

Länsstyrelsen har samrått med Socialstyrelsen²⁴ och andra relevanta myndigheter och ideella organisationer för att kunna ta del av och inkludera de olika myndigheternas expertis inom området.

Begreppsförklaringar

Könsstympning av flickor och kvinnor/könsstympning

Könsstympning av flickor och kvinnor (på engelska Female Genital Mutilation/Cutting) är ett samlingsbegrepp som avser ”*alla ingrepp som rör delvis eller helt borttagande av de externa genitalierna eller annan åverkan på de kvinnliga könsdelarna av kulturella eller andra icke-medicinska skäl*”²⁵. Det benämns ibland som kvinnlig omskärelse eller kvinnlig könsstympning.

Begreppen ”könsstympning av flickor och kvinnor” och ”könsstympning” används synonymt i rapporten. Då könsstympningen oftast utförs när barnen eller flickorna är väldigt unga, till och med i spädbarnsålder²⁶, så anser Länsstyrelsen att detta behöver tydliggöras genom att använda ordet flickor.

Förebyggande och åtgärdande arbete

I denna rapport syftar förebyggande arbete både på främjande arbete (primärprevention) som riktar sig till alla för att förebygga könsstympning, och sekundärprevention, arbete som riktar sig till en särskild målgrupp eller särskilt utsatt grupp som riskerar att utsättas för könsstympning. Med åtgärdande arbete avses det arbete som riktar sig till flickor och kvinnor som blivit utsatta för könsstympning.

Målgrupp

Primär målgrupp: Den primära målgruppen för Länsstyrelsens arbete är de flickor och kvinnor som är i riskzonen att utsättas för könsstympning och de som redan blivit utsatta för könsstympning. Länsstyrelsens arbete syftar till att målgruppen, flickor och kvinnor, får tillgång till de grundläggande rättigheter som alla har rätt till enligt svensk lagstiftning, och att de får tillgång till den hjälp, det stöd och den vård som samhället har att erbjuda.

²⁴ Socialstyrelsens uppdrag (S2013/6130/FS).

²⁵ Pharos report. The Netherlands World Health Organization. 2008. A joint WHO/UNICEF/UNFPA Statement. Geneva.

²⁶ UNICEF (2014) *Kvinnlig könsstympning*. Tillgänglig på: <https://unicef.se/fakta/kvinnlig-konsstympning>. Senast uppdaterad juli 2014.

Sekundär målgrupp: För att säkerställa att flickor och kvinnor som är i riskzonen för att utsättas för könsstympning samt att de flickor och kvinnor som redan blivit utsatta får stöd från samhället krävs det att yrkesverksamma har kunskap om ämnet. I arbetet med att motverka och förebygga könsstympning av flickor och kvinnor så är den sekundära målgruppen i vårt arbete de yrkesverksamma som finns inom verksamheter som möter flickor och kvinnor.

DEL 1 - Metod och material

Länsstyrelsen Östergötland har tagit fram en vägledning för hur verksamheter och myndigheter kan arbeta förebyggande och hur de kan arbeta med skydd och stöd i ärenden, där det finns oro att en flicka eller kvinna riskerar att könsstympas eller där en flicka eller kvinna redan har utsatts för könsstympning. Länsstyrelsen har också tagit fram tre informationsfilmer, vilka riktar sig till unga, yrkesverksamma och till vårdnadshavare.

Vägledningen

För att kunna ge stöd till verksamheter och myndigheter har Länsstyrelsen Östergötland valt att ta fram ett vägledande material som riktar sig till skolpersonal, socialtjänst, Polis, hälso- och sjukvård samt idéburen sektor. Denna vägledning har Länsstyrelsen tagit fram tillsammans med forskare verksamma inom området, praktiker med erfarenhet av att möta flickor/unga kvinnor, vårdnadshavare samt yrkesverksamma.

Vägledning tar sin utgångspunkt i svensk lagstiftning, mänskliga rättigheter, FN:s barnkonvention och erfarenheter från arbetet i Sverige och i andra länder. För att samla in underlag till vägledningen har Länsstyrelsen genomfört samtal, samrådsmöten och rundabordsamtal med målgruppen, yrkesverksamma, myndigheter och ideella organisationer. Länsstyrelsen har också gjort studiebesök i andra länder och genomfört enkätundersökningar, riktade till unga, yrkesverksamma och ideella aktörer. Vägledningen tar också upp forskning och erfarenhetsbaserade kunskaper för att bidra till att myndigheter och yrkesverksamma ska kunna ge stöd till utsatta flickor och unga kvinnor, och förebygga att fler drabbas.

Vägledningen syftar till att:

- Förmedla kunskap om könsstympning av flickor och kvinnor.
- Uppmärksamma de som har utsatts för könsstympning samt de som är i riskzonen för att utsättas.
- Lyfta fram svårigheter och möjligheter i arbetet mot könsstympning.
- Vägleda om hur man som professionell kan prata om könsstympning.
- Tydliggöra myndigheters och yrkesverksammas ansvar i arbetet mot könsstympning.
- Bidra till ideella verksamheters arbete mot könsstympning.
- Lyfta fram berörda barns och ungdomars perspektiv.

Arbetet med regeringsuppdraget visar att när myndigheter och yrkesverksamma ser sina respektive roller, sitt ansvar och samverkar uppnås både bättre förebyggande skydd, bättre stöd och bättre behandling till redan könsstympade flickor. Därför bör kunskap spridas, engagemang och professionalitet öka, och att frågan om könsstympning av

flickor och kvinnor integreras i befintliga rutiner och riktlinjer som finns för att tillgodose rätten till stöd och vård, samt för att skydda barn och unga.

Informationsfilmer

Länsstyrelsen har producerat tre olika informationsfilmer, en som riktar sig till unga, en som riktar sig till yrkesverksamma och en som riktar sig till vårdnadshavare. Filmerna lyfter lagstiftningen som råder inom området, vilka ansvarsområden myndigheter och andra aktörer har, samt hur man kan få hjälp och stöd från olika samhällsinstitutioner. Dessa filmer går att hitta under www.hedersfortryck.se.

DEL 2 - Lägesbeskrivning

I denna del presenteras vad som framkommit under samtal Länsstyrelsen Östergötland fört, möten och utbildningar som anordnats samt av svaren från enkätundersökningarna. Resultaten av detta arbete ligger till grund för innehållet i den vägledning om könsstympling som Länsstyrelsen tagit fram (2015: 16).

Information från unga

För att få kunskap om hur yrkesverksamma ska arbeta med frågan och kunna möta målgruppen på rätt sätt och i rätt forum har Länsstyrelsen Östergötland tagit reda på vad flickor och kvinnor själva känner att de har behov av. Länsstyrelsen har träffat och fört samtal med flickor och kvinnor som själva är könsstympade, för att höra hur de blivit bemötta av olika myndigheter, vilken hjälp och stöd de fått, samt vilka brister det finns och hur dessa brister på bästa sätt skulle kunna åtgärdas för att tillgodose de behov som målgruppen har.

För att ta reda på vilken information som unga och målgruppen vill ha och behöver, och var det går att möta dem, så har Länsstyrelsen mött unga kvinnor och män i olika sammanhang, dels i enskilda samtal, dels i tjejgrupper och vid utbildningstillfällen för bland annat skolor. Länsstyrelsen har även inhämtat information från unga generellt genom en webbaserad enkätundersökning.

Några exempel på frågor som Länsstyrelsen ställt till unga har varit:

- Vilken kunskap behöver yrkesverksamma?
- Hur vill målgruppen bli bemött?
- Vilka frågor behöver yrkesverksamma ställa?
- Vilken information finns det behov av?
- I vilka forum ska detta material finnas?

Enkätundersökning riktad till unga

Länsstyrelsen har även tagit fram en webbaserad enkät riktad till unga från 15 år och uppåt, för att ta del av vad unga anser att de har behov av när det gäller information och kunskap om könsstympling. I enkäten ställs frågor om vilken information om könsstympling som efterfrågas av ungdomar, hur de vill att den förmedlas, inom vilket forum och vid vilken ålder det är lämpligt att få information om könsstympling. Frågorna gällde även ifall ungdomar anser att information bör ges på olika sätt till tjejer

och killar, samt vilken roll och kunskap som vuxna förväntas och behöver ha. Länsstyrelserna anser att det är viktigt att lyfta barn och ungas röster i en vägledning som rör deras verklighet, för att kunna möta barn och ungas behov.

Enkäten har funnits tillgänglig på Länsstyrelsens webbplats från april 2014 till januari 2015. Det var 66 personer som bevarade hela enkäten och det är dessa resultat som redovisas. Cirka hälften av de som svarade var 15-17 år och cirka hälften var 18 år eller äldre. Enkäten presenteras i sin helhet i bilaga 2.

Vad vill ungdomar ha för information?

I enkätsvaren uttrycker flera ungdomar att de inte hade någon, eller mycket liten, kunskap om könsstympning av flickor och kvinnor, och att de ville ha information och kunskap. Framförallt ville de veta *var* och *vilken* hjälp som finns att få, både för de som riskerar att utsättas och för de som redan har blivit utsatta. Det efterfrågas också vilka konsekvenser könsstympning ger, hur lagstiftningen ser ut och den bakomliggande orsaken till att könsstympning förekommer.

Information till ungdomar om könsstympning av flickor och kvinnor bör, enligt ungdomar, innehålla (i rangordning);

- *Var man kan få hjälp om man riskerar att utsättas eller har blivit utsatt för könsstympning*
- *Olika former och konsekvenser av könsstympning*
- *Vilken medicinsk hjälp man kan få*
- *Lagstiftning*
- *Var man kan hitta information om könsstympning*
- *Bakgrund till varför könsstympning sker*

Hur, var och när vill ungdomar få information?

Fler än hälften av respondenterna vill ha muntlig information om könsstympning genom exempelvis föreläsningar, eller en kombination av muntlig och visuell information vid en ålder mellan 13-15 år. Den bästa platsen för att ge och sprida information är skolan. Informationen behöver inte nödvändigtvis förmedlas av lärare, utan hellre av sakkunniga på området som bjuds in till skolan och att föreläsningen innehåller inslag av personliga berättelser från drabbade kvinnor.

Majoriteten av ungdomarna svarade att både tjejer och killar behöver och kan ta del av samma information samtidigt, medan var femte person svarade att de föredrog uppdelade grupper på grund av att ämnet är så känsligt. Tjejgrupper skulle, enligt vissa respondenter, kunna vara friare i att kunna diskutera konsekvenserna av könsstympning. I killgrupper skulle det vara önskvärt att det fanns ett större fokus på orsakerna till könsstympning, och att en norm- och idealdiskussion kring jämställdhet skulle kunna bidra till en större grundförståelse till varför flickor och kvinnor utsätts för könsstympning.

Vad anser ungdomar att vuxna behöver veta?

Av svaren framgår att unga vill att vuxna framför allt ska våga fråga och agera vid misstanke om att en flicka kan komma att utsättas för eller har utsatts för könsstympning. De unga vill att vuxna ska kunna stötta, ha kännedom om aktuella samhällsinstanser som de unga kan vända sig till och informera om möjligheten till psykisk och fysisk vård. Överlag anser ungdomar att vuxna behöver ta del av liknande information som de önskar att barn och unga ska få ta del av. Respondenterna anser i

synnerhet att vuxna, yrkesverksamma, som kommer i kontakt med flickor i riskzonen för att utsättas bör vara särskilt utbildade inom ämnet.

Information från yrkesverksamma och idéburen sektor

För att få ett underlag till vägledningen, vad den behöver belysa och vilka delar den ska innehålla har Länsstyrelsen samlat in information från yrkesverksamma och idéburen sektor. Informationen har handlat om hur yrkesverksamma och idéburen sektor arbetar, vilken kunskap och information de har behov av, bland annat; om hur samverkan bedrivs, vilka rutiner och handlingsplaner som finns och hur väl integrerad och implementerad frågan är i den ordinarie verksamheten.

För att samla denna information har Länsstyrelsen anordnat utbildningsinsatser, fört samtal och anordnat samrådsmöten. Länsstyrelsen har även skickat ut en enkät till yrkesverksamma och ideella aktörer.

Från intervjuer och samtal med yrkesverksamma

Genom intervjuerna och vid samtalen som Länsstyrelsen fört med yrkesverksamma har Länsstyrelsen velat samla in tankar och funderingar som yrkesverksamma har när det handlar om könsstypning av flickor och kvinnor. Nedan är några av de citat som Länsstyrelsen samlat in från dessa möten.

”Frågor som infinner sig är: vad kan vi erbjuda för hjälp om de svarar ja på frågan om de är utsatta eller riskerar att bli? Hur går jag vidare? Kan jag göra något för att hjälpa den utsatta exempelvis med föräldrar? Vem/vilka ska jag hänvisa eller kontakta?”

Om lagstiftning

”Jag har berättat om lagen mot könsstypning. Tror dock att enbart information om lagstiftning inte fungerar – då traditionerna är mycket djupare än så. Det finns alltid sätt att undgå lagstiftningen och därför tror jag mer på att ha fokus på kontexten och att stärka föräldrars vilja att skapa en bra framtid för barnen.”

”Stärka föräldrar som inte vill låta stypa sina döttrar med att säga till sina släktingar ”Stympar ni henne hamnar jag (=föräldern) i fängelse när vi kommer tillbaka till Sverige för en läkare kommer att titta på henne”.”

”Jag har informerat föräldrar vid misstanke om att det skall ske under hemresa bl.a. Det resulterade i en bra dialog med de vuxna och en överenskommelse inför och efter resan om det hade behövts.”

”Har förklarat hur den (lagstiftningen) ser ut och att det är förbjudet hos oss även om de reser hem och utför det i hemlandet. Vet inte resultatet men jag vet att en av mina elever bestämde sig för att hans blivande fru skulle söka hjälp vid vården för att ta bort det. Och på det sättet visade han sin åsikt i frågan.”

”Lyfter alltid den svenska lagen vad den säger och kan resultera i om föräldrarna väljer att könsstypa sina döttrar. Ofta vet föräldrarna redan att lagen finns och många gånger har döttrarna blivit stympade i hemlandet innan de kommer till Sverige. Det ser vi tydligt nu när vi har haft en stor anhöriginvandring.”

Om förekomst (länder, ålder, religion)

”Utsatta barn är ganska små när de utsätts och finns det ingen som bevakar deras rättigheter sker stympningen i det tysta.”

”För att vi inte frågar om saken och för att vi har okunskap. Jag trodde till exempel att det var en muslimsk tradition men fick under utbildningen veta att även kristna grupper i Afrika ägnar sig åt könsstympning. På så sätt kan man missa många som riskerar att utsättas.”

”De elever jag träffar går på högstadiet och har könsstympats innan de kom till Sverige. Hur många tar upp och pratar om det här i tidigare ålder?”

”Vid enskilda samtal med kvinnor och män från t ex Somalia frågar jag om flickorna är könsstympade. Om de säger nej frågar jag varför, om de planerar att göra det, om de har svårt att stå emot grupptricket, om de behöver stöd, om de känner till vår lagstiftning. Jag säger att vi i Sverige har varit dåliga på att bekämpa könsstympning som är ett brott men att vi nu håller på att bli bättre. Om de berättar att ett barn redan är utsatt (har endast hänt en gång) tar jag kontakt med socialtjänst och elevhälsan. Kvinnorna jag möter berättar själva, än så länge har jag inte mött en enda kvinna från Somalia som inte är stympad. Till männen säger jag att deras fruar kan få hjälp med sina svårigheter som beror på könsstympning. Det är svårare att fråga elever som kommer från Mellanöstern, tycker jag. Vilket i praktiken innebär att jag inte gör det – tyvärr.”

Angående polisanmälan

”Svårt att upptäcka och bevisa att det gjorts under de former som är olagliga, t ex att det gjorts här i Sverige eller att man bor här och åkt till hemlandet för att göra ingreppet.”

”Oavsett när könsstympningen har skett så uppges den nästan alltid ha skett i hemlandet långt före ankomst till Sverige.”

”Frågan är hur många som gjort det mot lagen och inte innan de flyttade till Sverige.”

”Därför att det inte är lätta saker att prata om. Mörkertalet blir förmodligen stort eftersom man inte själv pratar om vad som hänt med andra. Flickorna lever också i en kultur där det anses rätt att utföra detta. Det är svårt att bryta med familjen och säga nej. Familjens heder kan vara kopplad till detta och man utsätter sig själv och sin familj för fara om man säger ifrån eller anmäler om det hänt.”

”Vi frågar inte då behöver man inte få reda på något som behöver polisanmälas.”

”Jag tror det finns en rädsla för att klampa in i den personliga integriteten och att det är bekvämare att gömma sig bakom resonemang som handlar om religionstillhörighet, kultur etc. Det fråntar mig ansvaret för att agera och därmed hamna i konflikt.”

”Så länge det inte pratas så mycket om problemet nationellt så kommer mörkertalet fortsätta vara större än de ärenden som anmäls.”

Samrådsmöten

För att insamla ytterligare information om framgångsfaktorer i arbetet och om de brister som finns har Länsstyrelsen genomfört fem samrådsmöten och två rundabordsamtal med myndigheter och aktörer från idéburen sektor. Dessa möten hölls inledningsvis för att lyssna in den kunskap och de behov som hade identifierats bland aktörer med lång erfarenhet och djupgående kunskap i frågan.

Utbildningsinsatser

Länsstyrelsen Östergötland har som del i regeringsuppdraget genomfört ca 100 utbildningsinsatser²⁷. Insatserna har framför allt skett i samarbete med andra länsstyrelser runt om i landet. Vid utbildningsinsatserna har Länsstyrelsens sakkunniga inom området informerat om hur utbrett problemet är och vad det innebär för en flicka och kvinna att vara könsstympad, om vilka fysiska och psykiska konsekvenser könsstympling kan leda till och vad de olika formerna av könsstympling innebär. Annat som har tagits upp är information om lagstiftning, anmälningsskyldighet och vikten av stöd och skydd om misstankar finns att könsstympling kommer att ske eller har skett efter immigrationsprocessen. Ytterligare har bakgrunden till varför könsstympling av flickor och kvinnor utförs tagits upp – att det kan vara en del av oskuldsnormen och därför behöver ses i ett helhetsperspektiv som gäller vilka normer och begränsningar som kan gälla för en flicka eller kvinna som utsätts för könsstympling. En viktig utgångspunkt i utbildningarna är att det handlar om kränkning av rätten till sin egen kropp och kroppslig integritet, barns rättigheter och mänskliga rättigheter.

Utbildningstillfällena har skapat en stor efterfrågan på ytterligare utbildningar och det har skett en spridningseffekt över landet. Det har kommit in flera samtal till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon som rör oro för att flickor ska komma att utsättas för könsstympling och frågor som rör misstanke om könsstympling. Det går att se ett samband mellan utbildningarna och varifrån samtalen kommer. När frågan uppmärksammas skapas ett engagemang, när det finns kunskap uppmärksammas signalerna och det går att uppmärksamma dessa flickor, vilket leder till att de förhoppningsvis kan få den hjälp och stöd de är i behov av.

Vid utbildningstillfällena har deltagarna fått frågeställningar som de diskuterat kring, nedan följer exempel på frågor som lyfts vid insatser riktade till skolpersonal:

- Hur kan skolan arbeta för att förebygga att flickor utsätts för könsstympling?
- Hur kan skolan arbeta för att uppmärksamma flickor som riskerar att könsstympas eller som redan har utsatts för könsstympling?
- Hur ska skolan agera vid anmälan om oro till socialtjänsten?
- Hur kan/ska skolan förhålla sig till vårdnadshavare i ärenden rörande könsstympling?
- Vad kan skolan göra för att informera om att könsstympling av flickor och kvinnor är förbjudet enligt svensk lagstiftning, om konsekvenser av könsstympling samt utsattas flickors rätt till vård och stöd?
- Hur kan skolan arbeta för att involvera pojkar i ett attitydförändrande arbete?
- Hur kan skolan arbeta strukturellt och långsiktigt med frågor rörande könsstympling av flickor och kvinnor?

Enkätundersökning riktad till yrkesverksamma

Enkätundersökningen som Länsstyrelsen skickade ut syftar till att identifiera framgångsfaktorer, behov och utvecklingsområden i arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor, och för att samla in underlag för hur berörda aktörer anser att man bör informera barn och unga (både flickor och pojkar) samt vuxna i frågan. Enkätresultaten kan även ses som en nulägesbeskrivning av arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor i Sverige.

²⁷ Se bilaga 3, förteckning över utbildningsinsatser.

Under tidsperioden 6 mars 2014 till den 30 november 2014 har enkäten har sänts ut till 934 mottagare. Den har skickats ut via olika nätverk som arbetar mot våld av kvinnor och barn. Totalt är det 493 personer som helt eller delvis har besvarat enkäten, vilket innebär en svarsfrekvens på 53 procent (310 av de 493 personerna har besvarat enkäten i sin helhet). Enkäten presenteras i sin helhet i bilaga 4.

Resultaten av insamlat underlag redovisas utifrån både ett kvantitativt och kvalitativt perspektiv. Det vill säga att även om utgångspunkt tas i antal, i.e. hur många respondenter som uppgett samma eller liknande svar på en viss fråga, så läggs också stor vikt vid resultat av kvalitativ karaktär. Exakta antal eller procentsatser har inte varit det primära för undersökningen, enkätsvaren presenteras därav baserat på ”ungefärliga” antal, där kvantitativ data presenteras i termer av andelar, merpart, flertalet, majoriteten, några, ett fåtal, en del, etc.

Majoriteten av de som besvarat enkäten är yrkesverksamma från skolan, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Skolsköterskor, kuratorer och pedagoger är de främsta representanterna från skolan. Av de respondenter som representerar socialtjänsten så tillhör de flesta råd- och stödenheten eller mottagningsenheten/utredning. Dessutom har enkäten besvarats av representanter från den idéburna sektorn, ungdomsmottagning och Polisen. Brottsofferjourer (tjej- och kvinnojourer) är de som står för flest svar från den idéburna sektorn följt av organisationer som aktivt arbetar mot könsstympling av flickor och kvinnor, samt representanter för barnrättsorganisationer. Därutöver har enkäten besvarats av organisationer som på olika sätt arbetar för att stärka flickors och kvinnors rättigheter.

Förebyggande arbete

Majoriteten av de verksamheter som besvarat enkätundersökningen arbetar delvis för att förebygga könsstympling av flickor och kvinnor. De som inte arbetar med könsstympling anger nedanstående skäl till varför de inte gör det:

- Frågan är ”ny”
- Okunskap
- Ej prioriterad fråga
- Inga rutiner eller handlingsplaner
- Avsaknad av material

Den främsta anledningen till att man inte arbetar med frågan uppges vara att den inte uppmärksammas, prioriterats eller varit aktuell inom den verksamhet man representerar. Att frågan är ny och att man nyligen fått kunskap i ämnet och kännedom om att det existerar är andra anledningar. Ytterligare anledningar är okunskap och att man inte möter målgruppen i sitt arbete. Få verksamheter har rutiner eller handlingsplaner för att arbeta förebyggande mot könsstympling av flickor och kvinnor. Främst på grund av att man aldrig eller sällan möter målgruppen, för att förebyggande arbete inte ingår i verksamhetens ansvar, eller för att frågan inte prioriterats.

Avsaknaden av material för att arbeta förebyggande är också en faktor. Förklaringarna till detta är att frågan inte prioriterats och att det därför saknas mandat, resurser och rutiner för att överhuvudtaget arbeta mot könsstympling av flickor och kvinnor. Liksom att frågan inte uppmärksammas och att man inte förstått problematikens

omfattning. Okunskap uppges också som en förklaring till varför man inte har något material.

Åtgärder och insatser

Hänvisning eller remittering till andra aktörer är den vanligaste formen av hjälp och stöd som ges till dem som redan utsatts för könsstympling, även om merparten av verksamheterna inte har några rutiner för att hänvisa utsatta vidare till adekvat hjälp. Hänvisning görs genom information om var man kan få hjälp och stöd samt genom att praktiskt hjälpa och stödja i kontakten med annan aktör/andra aktörer. Stöd och hjälp avser såväl samtalsstöd som medicinsk behandling främst av aktörer inom hälso- och sjukvården, vanligast är Ungdomsmottagning och specialistvård såsom kvinnokliniker. Att informera, ge råd och stöd genom samtalskontakt är andra vanliga stöd- och hjälpinsatser. Många verksamheter erbjuder hälsoundersökning, gynekologisk undersökning och läkarbedömning.

Varför arbetar man inte åtgärdande?

De verksamheter som inte har erfarenhet av att arbeta med dem som redan blivit utsatta för könsstympling uppger att de inte har eller tror sig ha kommit i kontakt med målgruppen. Dessa antaganden baseras bland annat på att man bedömer vilka som kan vara utsatta utifrån ålder, nationalitet och etnicitet. Några enkätsvar vittnar även om viss tveksamhet, vilket uttrycks med kommentarer som ”*vad vi vet*” och ”*tror jag*”. Att det är svårt att upptäcka om någon är könsstympad och att man inte har kännedom om vilka som är utsatta är andra förklaringar till varför man inte arbetar åtgärdande. Ytterligare förklaringar är att könsstympling inte lyfts i verksamheten, att man inte ställer frågor om könsstympling och brist på kunskap.

Känslomässiga hinder

Osäkerhet är det mest förekommande ordet för att beskriva vilka känslomässiga hinder man upplever i arbete mot könsstympling. Osäkerheten grundar sig såväl i okunskap om ämnet och brist på erfarenhet att möta målgruppen, som osäkerhet i bemötande och att inte veta vart man kan hänvisa utsatta. Rädsla är ett annat återkommande ord. Den vanligaste bakomliggande orsaken till rädslan är att kränka andras integritet genom att inkräkta på människors privatliv. Det finns också en rädsla att närma sig ämnet som beskrivs som tabubelagt, känsligt och svårt. Rädslan består också av oro för att såra, förvärra situationen för den utsatte och för att göra fel. Det finns dessutom en rädsla för att man personligen (eller den verksamhet man representerar) inte ska kunna hjälpa den utsatta eller att samhällets övriga berörda aktörer inte förmår att ge adekvata insatser. En del upplever även att det finns språkliga och kulturella hinder samt en rädsla att peka ut och stigmatisera.

Även om merparten har svarat att de inte känner osäkerhet i sin yrkesroll när det gäller att arbeta med könsstympling av flickor och kvinnor, så framkommer det av svaren att det ändå råder en viss osäkerhet kring ämnet. Det framkommer bland annat att det finns en stor brist på kunskap, och att det är den övervägande faktorn till att man känner osäkerhet, följt av brist på erfarenhet och utbildning. Osäkerheten utgörs också av såväl brist på rutiner, riktlinjer och handlingsplaner som brist på metodstöd och informationsmaterial. Avsaknad av mandat att arbeta med frågan är ytterligare en faktor som bidrar till osäkerhet.

Enkätsvaren tyder också på att många känner osäkerhet i vad de förväntas att göra i sin yrkesroll: *vilka frågor ska jag ställa, när och till vem? Liksom osäkerhet vad man gör om man får*

kännedom om någon som är utsatt eller riskerar att utsättas: Ska jag göra en orosanmälan? Hur går jag vidare med ärendet? Vad kan jag erbjuda för insats? Av enkätsvaren framkommer även att det råder en viss osäkerhet kring berörda aktörers roll- och ansvarsfördelning samt att man inte vet till vem man kan hänvisa utsatta eller vilka insatser andra aktörer kan erbjuda.

Praktiska hinder

Tidsbrist är det främsta praktiska hindret för att arbeta mot könsstympling av flickor och kvinnor tätt följt av mandat, ekonomiska- och personella resurser, vilket ofta hör samman med att man inte har i uppdrag att arbeta med frågan eller att man inte har prioriterat arbetet mot könsstympling. Såväl brist på kunskap och samverkan som avsaknad av rutiner och handlingsplaner är ytterligare exempel på praktiska hinder. Därtill framhålls rättsliga hinder såsom att det är för få anmälningar som går att dra lärdom av och för att bygga upp rutiner kring, sekretesshinder myndigheter emellan och svårigheten att hjälpa utsatta barn och unga utan att föräldrarna ska få vetskap, liksom balansgången att hantera utsattas förtroende i relation till att deras föräldrar eller andra vuxna i deras närhet har begått ett brott nämns också (om än i liten utsträckning) som hinder.

Samarbete avseende åtgärdande arbete

Merparten av verksamheterna anger att de inte samarbetar tillräckligt med andra aktörer för att ge adekvat hjälp till dem som redan utsatts för könsstympling. Det framkommer dock att verksamheter ändå samarbetar helt eller delvis med andra aktörer.

Ungdomsmottagning/Ungdomshälsan är den aktör man främst samarbetar med för att ge dem som redan utsatts för könsstympling adekvat hjälp. Därefter följer socialtjänsten och hälso- och sjukvård när det gäller det mer generella arbetet inklusive landstinget och vårdcentraler. Vad gäller specialistvård samarbetar många med kvinnokliniker, barnkliniker (barnmottagningar), gynekologmottagningar samt barn- och mödrahälsovård.

Behov bland yrkesverksamma

Av enkätsvaren framkommer följande behov för att underlätta arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor (i rangordning):

- Kunskap och utbildning
- Rutiner, handlingsplaner och riktlinjer
- Metodstöd och vägledning
- Material
- Resurser
- Mandat
- Samverkan

Kunskap och utbildning

Merparten anser sig behöva mer kunskap och utbildning i ämnet. För att ge några exempel på vilken typ av kunskap som skulle bidra till en ökad trygghet nämns: medicinska konsekvenser/hälsorisker, juridik/brottspåföljder, medicinska forskningsrapporter och kirurgiska åtgärder. Mer kunskap om kultur, i vilka länder det förekommer, och ett tydligare helhetsperspektiv om hur könsstympling hänger samman

med hedersrelaterat våld och förtryck. Kunskap om mänskliga rättigheter och jämställdhet återfinns också bland enkätsvaren.

Det som listas högt är kunskap om:

- 1) signaler att vara observant på
- 2) förhållningssätt till den som redan är utsatt för könsstympling
- 3) vem man kan kontakta för att den unga ska få adekvat hjälp, samt
- 4) vilken typ av insatser samhället kan erbjuda för att skapa bättre levnadsvillkor för dem som blivit utsatta för könsstympling.

Många anser sig också behöva kunskap om:

- 1) lagstiftning
- 2) anmälningsrutiner
- 3) om ämnet generellt, samt
- 4) om förhållningssätt till vårdnadshavare.

Utbilda och informera

Kunskap, utbildning och information utgör enligt enkätsvaren en viktig del för att frågan om könsstympling ska bli integrerad och implementerad i den ordinarie verksamheten. Bland annat föreslås att riktade utbildningssatsningar ska göras för skola, socialtjänst och Polis samt till sjuk- och hälsovården (särskilt till mödravård, förlossning och barnavård). Förslag ges också på att informera barn och unga i skolan (både flickor och pojkar) genom att ta upp könsstympling i sexualundervisning, samhällskunskap och livskunskap. Vidare föreslås att man ska ge information till alla – oavsett kön och varifrån man kommer. Information bör finnas på olika språk och vara tillgänglig på olika platser. SFI och samhällskommunikatörerna är ett förslag på plattform för att nå ut med information.

För vidare information se Socialstyrelsens material.²⁸

Integrera och implementera i ordinarie verksamhet - Rutiner, handlingsplaner och riktlinjer

Av svaren framkommer även vikten av att införliva frågor om könsstympling i befintliga rutiner och frågeställningar vid exempelvis hälsoundersökningar inom vården (särskilt vid besök hos BVC och MVC), i samband med hälsosamtalen i skolan och vid spontana möten/besök hos skolhälsovården. Genom att rutinmässigt ställa frågor förväntas könsstympling av flickor och kvinnor att bli en del av andra hälsorelaterade frågor.

Könsstympling av flickor och kvinnor uppmärksammas allt för sällan i rutiner och handlingsplaner som är utformade för arbetet med barn som på olika sätt far illa eller riskerar att fara illa, till exempel då de utsätts för våld av närstående. En förutsättning för att implementera en handlingsplan är att området är förankrat på ledningsnivå i verksamheten, när det gäller att aktivt arbeta med frågan om könsstympling. En annan förutsättning är att det finns kunskap om könsstympling.

För att underlätta arbetet mot könsstympling, inklusive när misstankar blir aktuella, är det viktigt att det i varje verksamhet finns en handlingsplan och att man fastställer rutiner för; vad som kan, bör och ska göras.

²⁸ Socialstyrelsens webbplats: <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/konsstymplingavflickorochkvinnor>

En handlingsplan kan bland annat innehålla följande punkter:

- Bemötande av flickor som är könsstympade, var de kan få stöd och hjälp.
- Hur man som personal ska förhålla sig till föräldrarna/vårdnadshavarna.
- Bemötande av barn och unga som vill tala om och veta mer om könsstympning av flickor och kvinnor.
- Information om relevant lagstiftning.
- Tillvägagångssätt vid kännedom eller misstanke om att en flicka är könsstympad eller riskerar att bli könsstympad.
- Rutiner för anmälan till socialtjänsten, bland annat vem som ska stå för anmälan.
- Beskrivningar av vem som gör vad.
- Sekretess i förhållande till vårdnadshavare.
- Rutiner för samverkan med andra myndigheter.

Det är viktigt att en handlingsplan revideras med jämna mellanrum.

Metodstöd och vägledning

Metodstöd i form av vägledande material och konkreta verktyg efterfrågas också, samt att dessa implementeras och integreras i ordinarie verksamhet. Man efterfrågar också konsultativt stöd med spetskompetens gällande stöd och rådgivning. Respondenterna önskar konkreta svar på frågor som: *Hur kan jag upptäcka att en flicka är eller riskerar att könsstympas? Hur ska jag bemöta dem som utsatts eller riskerar att utsättas för könsstympning? Vilka frågor bör jag ställa och hur? Hur agerar jag i mötet med vårdnadshavare? Vad är mitt ansvar utifrån min yrkesroll? Vad är andra berörda aktörers ansvar? Vart kan jag hänvisa utsatta? Vilka resurser kan vården erbjuda? Vad säger lagen?* Dessa frågor omhändertas i den vägledning som Länsstyrelsen tagit fram.²⁹

Några av önskemålen är:

- Nationellt metodstöd
 - Lättillgängligt yrkesanpassat material.
 - En lathund med fokus på hur man kan ta upp ämnet med flickor.
 - Förslag på frågor man kan ställa, till exempel vid hälsobesök.
- Metodstöd för att ta fram rutiner.
- Förslag på hur man kan arbeta förebyggande i form av goda exempel.
 - Diskussionsmaterial för samtal med flickor och pojkar.
- Lättillgängligt material (filmer, bilder, illustrationer, informationsmaterial på olika språk).
- Filmer med personliga berättelser och information.
- Lättlästa böcker i ämnet.
- Information på olika språk som kan användas i kontakt med vårdnadshavare, bland annat information som vårdnadshavare kan ta med sig vid resor till ursprungslandet, om att könsstympning är förbjudet och straffbart i Sverige.

²⁹ Länsstyrelsen Östergötland. 2015. *Våga se – en vägledning för stöd, vård och skydd av flickor och kvinnor som är eller riskerar att bli könsstympte* (2015:16).

DEL 3 - Förslag på hur arbete ska bedrivas

I enkätundersökningen framkommer en del förslag på hur arbetet mot könsstämpning av flickor och kvinnor kan förbättras och utvecklas. Nedan är några av de förslag som framkommit i enkätundersökningen:

Vilka ska man informera, om vad, hur och var?

I enkätundersökningen framkommer flera aspekter rörande hur man bör informera om könsstämpning av flickor och kvinnor. Enkätsvaren belyser *om vad* man bör informera, *var* (med syfte på plats) informationen kan förmedlas, *av vem/vilka* (direkt och indirekt genom att ange profession eller verksamhet) informationen bör eller kan förmedlas, samt på *vilket sätt* (hur) man kan informera – både pedagogiskt och värdegrundsmässigt.

Vilka ska man informera?

Att informationen ska ges till både flickor och pojkar, samt till föräldrar och övriga vuxna i flickans närhet, lyfts av flera respondenter.

- Flickor
- Pojkar
- Vårdnadshavare
- Övriga vuxna i flickans närhet (exempelvis mor- och farföräldrar)

I enkätsvaren framträder vissa skillnader i hur man bör informera flickor respektive pojkar. Det utmärkande är att pojkar och unga män lyfts fram som viktiga i det attitydförändrande arbetet. Att de i egenskap av blivande makar och blivande fäder (till döttrar) kan ta ställning emot könsstämpning av flickor och kvinnor. Förutom konsekvenser som drabbar könsstämpade flickor och kvinnor lyfter man upp vikten av att information riktad till pojkar och män även ska belysa att män drabbas indirekt av kvinnans lidande.

Vad ska informationen innehålla?

Bland förslagen på *vad* information om könsstämpning av kvinnor och flickor bör innehålla lyfts konsekvenser och lagstiftning tillsammans med vad könsstämpning är, anatomi och rätten till sin egen kropp. Information om att det finns hjälp att få både för fysiska och psykiska konsekvenser, samt information om mänskliga rättigheter och om barnkonventionen tas också upp.

- Konsekvenser av könsstämpning, fysiska och psykiska
- Lagstiftning
- Grundläggande information om könsstämpning
- Rätten till sin kropp
- Att det finns hjälp att få både för fysiska och psykiska konsekvenser
- Mänskliga rättigheter
- Barnkonventionen

Hur ska man informera?

Av enkätsvaren framkommer att information om könsstympling av flickor och kvinnor bör framföras såväl muntligen och skriftligen som generellt och individuellt. Informationen ska ske fortlöpande i en kedja av aktörer via olika instanser, med start redan innan barnet är fött genom MVC och sedan på BVC, förskola, skola och så vidare. Målgrupps-, språk- och åldersanpassad information omnämns också i enkätsvaren. Det finns ett stort behov av skriftligt material i allmänhet och illustrationer (planscher, affischer, etc.) med syfte att både fungera som stöd i samband med muntlig information och för att dela ut, samt för att själv skaffa sig kunskap i frågan. Att använda medier som tidningar, Internet, TV och radio ges också som förslag, samt att informera genom film och nationella kampanjer (affischkampanjer). Några respondenter har gett uttryck för hur de anser att information om könsstympling av flickor och kvinnor bör framföras. Ord som används för att understryka är: *respektfullt, tydligt, odramatiskt, förtroendefullt, enkelt, ödmjukt, sakligt, nyanserat, rakt, informativt* och *försiktigt*. Därtill framförs att informationen bör framföras stöttande och inte dömande, kränkande eller skrämmande.

Information bör ske:

- Muntligen
- Skriftligen
- Generellt
- Individuellt
- Kontinuerligt
- Fortlopande via olika instanser (MVC, BVC, förskola, skola och så vidare)
- Respektfullt och ödmjukt
- Tydligt, rakt, sakligt
- Enkelt och informativt
- Förtroendefullt och försiktigt
- Inte dömande, kränkande eller skrämmande
- Målgruppsanpassat (ålder, språk)

Var ska man informera?

Enkätsvaren visar tydligt att skolan är främsta arenan för att informera om könsstympling av flickor och kvinnor. Från förskolan till gymnasium och SFI. I enkätsvaren framkommer exempel på att informationen kan lyftas i undervisningsämnen såsom: sex- och samlevnadsundervisning, samhällskunskap, livskunskap och biologi. När man diskuterar mänskliga rättigheter, barnkonventionen, puberteten, kroppslig utveckling och könsroller är andra exempel på tillfällen där könsstympling kan tas upp. Det går även att lyftas i samtalsforum som tjej- och killgrupper. Därutöver föreslås att informationen kan tas upp i samband med hälso- och inskrivningssamtal på skolan samt vid föräldramöten. Några respondenter har även föreslagit att information om könsstympling av flickor och kvinnor borde skrivas in i rutiner, handlingsplaner och planer mot kränkande behandling.

Av enkätsvaren framgår således att skolan (förskola, grundskola, gymnasium, vuxenutbildning och SFI) är det i särklass viktigaste forumet, där både pedagoger och personal inom skolhälsovården har en viktig roll i att informera om könsstympling av flickor och kvinnor. Förutom skolan omnämns:

- Ungdomsmottagningar
- Hälso- och sjukvården (MVC, BVC och kvinnokliniker specifikt).
- Asyl- och integrationshälsa
- Föreningar
- Fritidsgårdar
- Kvinno- och tjejjourer
- Socialtjänsten
- Bibliotek
- Andra samhällsaktörer

Skillnad i information till barn och unga respektive vuxna

Den främsta skillnaden i fråga om information till barn och unga respektive till vuxna är *var*. Det vill säga i vilka forum/på vilka platser man bör informera om könsstympning av flickor och kvinnor. När det gäller barn och unga är skolan den naturliga platsen. Vad gäller vuxna föreslås till exempel: Migrationsverket, asylmottagning, introduktionscentrum, samhällsorientering för nyanlända, ideella föreningar och organisationer, Socialtjänsten, SFI och vuxenundervisning samt sakrala rum såsom kyrkor och moskéer. Språkanpassad information och information framförd med hjälp av tolk är viktigt att tänka på.

Arbete i andra länder

Länsstyrelsen Östergötland har tagit del av andra länders arbete mot könsstympning av flickor och kvinnor. Länsstyrelsen har bland annat gjort studiebesök i Norge, Finland, Danmark och irakiska Kurdistan där man besökt nationella myndigheter och idéburen sektor.

I Norge och Storbritannien sker arbetet mot könsstympning på ett systematiskt och organiserat sätt. Myndigheter följer upp och utvärderar kontinuerligt arbetet som bedrivs för att kunna utveckla och förbättra insatserna på området. Både Norge och Storbritannien har integrerat och implementerat området i ordinarie rutiner och verksamheter i större utsträckning än vad man gjort i Sverige. I Norge arbetar myndigheter aktiv och hållbart med statligt stöd på olika nivåer för att förebygga och motverka könsstympning av flickor och kvinnor.

I Finland har myndigheter arbetat med informationsmaterial under en längre tid, som tydligt riktar sig till de olika verksamheterna. Deras erfarenhet är att det finns ett behov av att kommunicera med positiva bilder och budskap eftersom det kan förmedla framtidstro och hopp.

En av erfarenheterna från irakiska Kurdistan är vikten av att ha en gemensam utgångspunkt i arbetet, att man ser könsstympning av flickor och kvinnor som ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot barns rättigheter, och att det är en form av grov misshandel och övergrepp mot flickor och kvinnor.

I Frankrike har de haft flera fällande domar när det gäller könsstympning av flickor och kvinnor. Där är könsstympning integrerat i ordinarie rutiner när det gäller grov

misshandel av barn, och ses inte som något avskilt område, vilket underlättat för samtliga berörda aktörer.

Några av de länder där könsstympning är vanligt förekommande och där man arbetar förebyggande mot könsstympning av flickor och kvinnor har inkluderat frågan om könsstympning i ett större hälsofrämjande sammanhang, och man har insett att det krävs ett målmedvetet långsiktigt samarbete med de berörda familjerna.

För mer information om arbetet i Norge, Finland, irakiska Kurdistan, Storbritannien, Spanien och Frankrike se bilaga 5.

DEL 4 - Avslutande reflektioner

Vi måste våga prata om könsstympning

Könsstympning beskrivs ofta som en tyst fråga. Både i samhället i stort, mellan individer och inom familjen. Detta förhållningssätt bekräftas även av svaren från enkätundersökningen där följande ord och beskrivningar ständigt återkommer: *tiger, döljer, blundar, ser inte, tittar bort, sker inte öppet, sker i hemlighet, sker i tysthet, man pratar inte om det, tabu, svårt område, känsligt, döljer det, privat, familjesfären, mörkertal, dolt, tystnad, mörker, döljs, hemlighålls.*

Vissa svar på enkäten visar att brist på kunskap gör att man inte vågar ställa frågor om könsstympning. Svaren visar också att många känner osäkerhet inför att ställa frågor, även om de har kunskap i ämnet. Det går att uttyda ett orsakssamband som förenklat uttryckt skulle kunna beskrivas: *Kunskap – våga fråga – åtgärda – våga anmäla.* Detta blir problematiskt om ingen vågar fråga, då får vi inte vetskap om vem som är eller riskerar att könsstympas. Om vi inte har vetskap om vem som är eller riskerar att könsstympas, vet vi inte heller vilka som är i behov av stöd och hjälp. Utan den vetskapen kan inga anmälningar göras och inga insatser vidtas varken för att förhindra könsstympning eller för att hjälpa redan utsatta.

Citat nedan är inhämtade från enkätundersökningen:

”Det man inte frågar efter finns inte. Det man inte vet att man inte vet kan man inte hitta.”

”Vi frågar inte då behöver man inte få reda på ngt som behöver polisanmälas.”

”Så länge det inte pratas så mycket om problemet nationellt så kommer mörkertalet fortsätta vara större än de ärenden som anmäls.”

Könsstympning - en nationell samhällsfråga

Enkätsvaren bekräftar vikten av att lyfta frågan om könsstympning av flickor och kvinnor på dagordningen på alla nivåer i samhället. Frågan måste lyftas såväl i offentlig debatt som hos berörda myndigheter och aktörer.

Svaren visar på behovet av nationell samordning genom såväl nationella handlingsplaner och riktlinjer som metodstöd och konsultativt stöd. En respondent uttryckte det på följande sätt:

”Nationellt stöd behövs för att det inte ska hänga på enskilda individers förmåga att hantera frågan”.

Flera respondenter föreslår att man måste avdramatisera frågan om könsstympning av flickor och kvinnor genom att våga fråga och våga närma sig ämnet utan att tabubelägga. Likaväl som att integrera könsstympning i ordinarie verksamhet, exempelvis genom att införliva frågor om könsstympning i befintliga rutiner vid hälsoundersökningar inom vården (särskilt vid besök hos BVC, MVC), i samband med hälsosamtalen i skolan och vid spontana möten/besök hos skolhälsovården. Genom att rutinmässigt ställa frågor förväntas frågan att bli en del av andra hälsorelaterade frågor.

Kunskap, utbildning och information är ytterligare ett viktigt led för att arbetet mot könsstympning ska få genomslag. Bland annat föreslås riktade utbildningsinsatser till berörda verksamheter.

Förslag ges också på att informera barn och unga i skolan - både flickor och pojkar - genom att ta upp könsstympning i sexualundervisning, samhällskunskap och livskunskap. Vidare föreslås att man ska informera allmänheten utan att avgränsa sig till kön och härkomst. Att skapa debatt i frågan med utgångspunkt i såväl ett rättighetsperspektiv som att belysa könsstympning i ett hälsoperspektiv föreslås som en framkomlig väg.

Bedömningsgrunder för vem som riskerar att utsättas eller vem som redan kan vara utsatt

Det har framkommit både i enkätsvaren och under utbildningstillfällena att bilden av var könsstympning förekommer är långt ifrån fullständig.

Den allmänna kunskapen rörande förekomsten av könsstympning förefaller vara att sedvänjan praktiseras i vissa afrikanska länder. Kunskap om att det förekommer i exempelvis Asien verkar inte vara lika utbredd. Lägg därtill att det finns delar av världen där statistik och forskning är obefintlig eller bristfällig. I två exempel från enkätsvaren anger en respondent att ämnet tas upp i mötet med kvinnor och män från Somalia, men att ämnet inte berörs med kvinnor och män med ursprung i Mellanöstern. En annan respondent säger att frågan ställs till flickor när de ska resa till sitt ursprungsland om landet ifråga ligger på den afrikanska kontinenten.

Att utgå från flickans eller föräldrarnas ursprungsland kan få förödande konsekvenser för flickor och kvinnor som har sitt ursprung i länder där det finns lite eller begränsade kunskaper om förekomsten av könsstympning. Begränsade kunskaper och områden på världskartan som inte innefattar uppgifter om statistik och aktuell forskning riskerar därför att bli en avgörande faktor i arbetet med att förhindra könsstympning, likväl som en faktor i arbetet med att uppmärksamma och hjälpa dem som redan utsatts.

Av enkätsvaren kan man också utläsa att det verkar finnas en uppfattning om att insatser rörande könsstympning främst ska riktas mot nyanlända eller relativt nyanlända svenskar. Detta kommer till uttryck genom formuleringar som: *”när familjen anländer till Sverige”, ”redan när de kommer till Sverige”, ”när man kommer hit”, ”i samband med ankomst till*

Sverige”, ”vid gränsen när man kommer till Sverige”, ”när man kommer till Sverige”, ”då invandrare anländer till Sverige”. Det finns därmed en risk att man inte informerar de som varit bosatta i Sverige under en längre tid.

Barn- och ungdomsperspektiv

Av enkätundersökningen framkommer att barns och ungas rättigheter tenderar att underordnas vårdnadshavares. Detta framkommer tydligast i enkätsvaren rörande oros- och polisanmälningar samt fällande domar, utifrån barn och unga som brottsoffer. Exempelvis framkommer erfarenheter av att barns och ungas berättelser inte tas på allvar och att man blandar in vårdnadshavare i ärenden utan att ta hänsyn till vilka konsekvenser det kan få för det utsatta barnet/den utsatta ungdomen. Barnets beroendeställning och rädsla för att vittna mot sina vårdnadshavare är liksom lojalitetsbanden inom och mellan familjer och landsmän ytterligare försvårande omständigheter.

I undersökningen framkommer också att vuxnas rädslor och farhågor bidrar till att barns och ungas rättigheter och behov av stöd och hjälp inte tillgodoses.

Könsstympling som ett uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck

Enkätundersökningen och Länsstyrelsens erfarenheter tyder på att könsstympling av flickor och kvinnor ofta behandlas som en separat fråga utan att beakta att det kan finnas en koppling till andra former av våld och övergrepp mot barn och unga såsom hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns både för- och nackdelar med att belysa en särskild fråga. En av fördelarna är att fokus riktas mot ett specifikt ämne, som i fallet med könsstympling – ett eftersatt område i behov av att belysas. Nackdelen är att helhetssynen kan gå förlorad och därmed också förmågan att sätta ämnet i en större kontext där andra faktorer kan spela in. Det kan exempelvis handla om att man inte ser flickors begränsade livsutrymme eller risken för barn- och tvångsäktenskap.

Länsstyrelsen förespråkar därför att könsstympling av flickor och kvinnor ska sättas i ett sammanhang med övrigt hedersrelaterat våld och förtryck för att försäkra oss om att arbetet mot könsstympling ska integreras och implementeras i det kontinuerliga och ordinarie arbetet, för att ge stöd och skydd till alla utsatta barn och unga.

Synpunkter på fortsatt arbete mot könsstympling av flickor och kvinnor

Nedanstående synpunkter och förslag har lämnats av olika aktörer som Länsstyrelsen haft kontakt med under arbetets gång. Länsstyrelsen har i mötet med aktörerna varit tydlig med att det inte funnits möjlighet att omhänderta dessa synpunkter inom ramen för uppdraget. Länsstyrelsen har dock varit tydlig med att lyfta dessa synpunkter till ansvariga politiker för att synliggöra önskemål och behov. Länsstyrelsen vill betona att det inte skett en värdering av innehållet i de nedanstående synpunkterna och förslagen. Länsstyrelsen menar att flera av dessa förslag bör utredas för att kunna värderas.

- Det behöver upprättas en nationell handlingsplan, det visar ett tydligt ställningstagande från regeringen att de kommer att satsa långsiktigt på denna fråga.
- Man behöver införa kontroller av flickors underliv i likhet med de redan existerande kontrollerna som erbjuds för alla pojkar (vid fyra-fem års ålder).
- Se till att flickor får vård direkt efter ankomst till Sverige för de konsekvenser en könsstympling kan orsaka. Det kan förhindra att könsstympling sker strax före resa till Sverige.
- Det finns behov av att sammanställa hur andra länder arbetar förebyggande och ta del av deras arbete, se Tostans långsiktiga insatser för att förändra attityder till könsstympling.³⁰
- Det måste rekryteras människor som kan vara förebilder för barnen/ungdomarna/föräldrarna, som kommer från deras egen kultur. Vi måste rekrytera engagerade, kompetenta och pedagogiska män och kvinnor som kan bidra till förändring.
- Frågor om könsstympling, hedersrelaterat våld och förtryck, våld mot barn, mäns våld mot kvinnor måste ingå i grundkurser på relevanta lärosäten.³¹
- Information om lagstiftning måste riktas till vårdnadshavare, unga, yrkesverksamma.
- Frågan om omskärelse av pojkar utifrån deras rätt till kroppslig integritet och även med utgångspunkt i hälsorisker måste lyftas upp.

Länsstyrelsens förslag på fortsatt arbete mot könsstympling av flickor och kvinnor

Det har gjorts satsningar genom åren som inte har integrerats och implementerats i ordinarie verksamhet.

Det är viktigt att vi drar lärdom av den erfarenhet som finns i Sverige av tidigare satsningar, så att frågan om könsstympling av flickor och kvinnor blir en naturlig del av myndigheters ordinarie verksamhet.

För att detta ska bli möjligt ser Länsstyrelsen Östergötland behov av:

- Tydliga direktiv från regeringen kring hur arbetet mot könsstympling ska bedrivas långsiktigt.
- Riktade informations- och utbildningsinsatser till chefer och politiker på alla nivåer för att synliggöra deras ansvar för målgruppen.
- Ett uppdrag för att sprida och implementera vägledningen till berörda aktörer på lokal nivå så att relevanta aktörer får baskunskap om könsstympling som kan omsättas i praktiken.
- Lättillgängligt och användarvänligt informationsmaterial.
- Att hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive könsstympling av flickor och kvinnor, ingår som en självklar del i de publikationer och utbildningar om barn

³⁰ Tostan, se mer på: <http://www.tostan.org/area-of-impact/health>

³¹ För närvarande har Universitetskanslerämbetet i uppdrag att bland annat kartlägga hur frågor om mäns våld mot kvinnor beaktas i vissa utbildningar.

och unga som far illa eller riskerar att fara illa, som andra myndigheter tar fram till yrkesverksamma.

Länsstyrelsen Östergötland kommer att publicera den vägledning som tagits fram på webbplatsen www.hedersfortryck.se.

Länsstyrelsen Östergötland ser behovet av ett fortsatt uppdrag för att kvalitetssäkra vägledningen genom att ta in synpunkter från yrkesverksamma. Länsstyrelsen vill använda referensgrupper med relevanta aktörer för att diskutera och ta in synpunkter på om vägledningen behöver kompletteras, samt vilka delar av den som bör finnas i en tryckt version. Detta sätt att testa vägledningen och utveckla den utifrån yrkesverkssammans behov föreslår Länsstyrelsens ska utföras på ett liknande sätt som i arbetet med vägledningen *"Våga göra skillnad – en vägledning för skydd, stöd och rehabilitering av unga som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck och/eller som riskerar att bli gifta mot sin vilja eller som har blivit gifta mot sin vilja"* (2011:14).

Syftet är att genom att utgå från de yrkesverkssammans behov bidra till att flickor och kvinnor som är könsstympade ska få den hjälp och den vård de behöver, samt att bidra till att förebygga att flickor blir könsstympade.

REGERINGEN

BILAGA 1

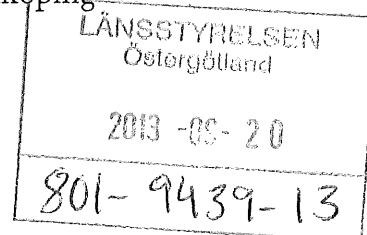
Regeringsbeslut 11:4

2013-09-06

U2013/5292/JÄM

Utbildningsdepartementet

Länsstyrelsen i Östergötlands län
581 86 Linköping

Uppdrag att ta fram vägledande material

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Länsstyrelsen i Östergötlands län att undersöka hur verksamheter och myndigheter i Sverige arbetar eller har arbetat med att förebygga och förhindra att flickor och kvinnor blir könsstympade samt vilket stöd dessa aktörer ger till de flickor och kvinnor som redan har utsatts för könsstympning. I uppdraget ingår att Länsstyrelsen i Östergötlands län ska hämta in kunskap om liknande arbete som pågår i andra länder.

Undersökning ska synliggöra erfarenheter hos målgruppen samt hos de verksamheter och myndigheter som möter målgruppen. Utifrån dessa erfarenheter ska Länsstyrelsen i Östergötlands län presentera förslag kring hur verksamheter och myndigheter kan arbeta förebyggande med frågan och hur de kan arbeta med skydd och stöd i ärenden där det finns oro för att en flicka eller kvinna riskerar att könsstympas eller där flickan eller kvinnan redan har utsatts för könsstympning. Undersökningen och förslagen ska ha ett tydligt barn- och ungdomsperspektiv.

Regeringen har denna dag uppdragit åt Socialstyrelsen att genomföra en prevalensstudie samt öka kunskap om kvinnlig könsstympning i hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Östergötlands län ska genomföra sina uppdrag i nära samråd. Länsstyrelsen i Östergötlands län ska i övrigt samråda med relevanta myndigheter och frivilligorganisationer som till exempel Statens skolverk, Migrationsverket, Riksförbundet för Sexuell Upplysning Rädda Barnen, Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar Riksföreningen Stoppa Kvinnlig Könsstympning och Somali Women in Sweden.

Uppdraget löper under 2013 och 2014 och beräknas omfatta totalt högst 1 500 000 kronor som rekvireras från Kammarkollegiet. För uppdragets genomförande får Länsstyrelsen i Östergötlands län för 2013 rekvirera engångsvis högst 500 000 kronor senast den 1 november 2013. För 2014 får rekvireras högst 1 000 000 kronor senast den 1 april 2014. Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas till Kammarkollegiet senast den 1 april året efter det år medlen har rekvirerats. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet, anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder, anslagspost 12 Jämställdhetsinsatser efter regeringsbeslut.

Länsstyrelsen i Östergötland ska till Regeringskansliet redovisa en plan för ett genomförande för uppdraget senast den 15 februari 2014. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet med kopia till Socialdepartementet) senast den 15 januari 2015. I slutrapporten ska förslag på fortsatt spridning av det vägledande materialet presenteras. I slutrapporten ska även en ekonomisk redovisning ingå.

Skälen för regeringens beslut

Med kvinnlig könsstympning avses alla sätt ett ingrepp görs på en flickas eller kvinnas könsorgan av icke-medicinska anledningar. Könsstympning indelas av FN i fyra olika typer beroende på ingreppets art. Enligt Världshälsoorganisationen har mellan 100–140 miljoner av världens flickor och kvinnor blivit utsatta för könsstympning. Kvinnlig könsstympning utgör tydligt brott mot flera av de mänskliga rättigheterna. Framför allt utgör det ett brott mot rätten till hälsa, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa, säkerhet och fysisk integritet. Ingreppet utförs i allmänhet på minderåriga och utgör därför även ett brott mot barnets rättigheter.

Frågan om kvinnlig könsstympning är också en jämställdhetsfråga. Det övergripande målet för regeringens jämställdhetspolitik är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett delmål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män samt flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Alla människor ska kunna leva i frihet från rädsla att utsättas för våld och övergrepp.

Ett antal flickor och kvinnor i Sverige lever i dag med följder av könsstympning som på olika sätt allvarligt inskränker deras sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter. Dessa rättigheter omfattar varje människas lika möjligheter, rättigheter och förutsättningar för att ha ett

säkert och tillfredsställande sexualliv samt att utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp. Under ungdomstiden är dessa frågor särskilt aktuella. Förebyggande arbete mot kvinnlig könsstympning är därför en viktig del av arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har haft i uppdrag att ta fram och sedan utveckla och sprida vägledningen "Våga göra skillnad" (rapport nr 2011:14) till stöd för arbetet med unga som har placerats i familjehem och hem för vård och boende på grund av att de riskerar att bli, eller har blivit, gifta mot sin vilja eller är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. I en delrapport av uppdraget (rapport nr 2011:24) lyfter myndigheten fram att insatser mot könsstympning sällan har kopplas ihop med insatser för att förebygga hedersrelaterat våld eller äktenskap mot den egna viljan trots att de är sammankopplade och att frågor kring könsstympning behöver få ett tydligt barn- och ungdomsperspektiv. Erfarenheter och kunskaper från detta arbete ska beaktas i det aktuella uppdraget.

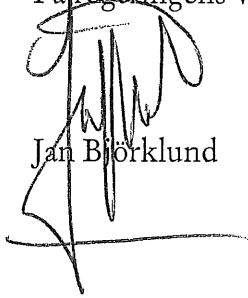
Socialstyrelsen har tidigare haft i uppdrag att göra omfattande insatser i syfte att förebygga könsstympning. Inom ramen för detta uppdrag tog Socialstyrelsen fram information både till personal inom skola, socialtjänsten och hälso- och sjukvården samt direkt till identifierade riskgrupper, som till flickor i skolan. Informationen finns också översatt på flera språk. Uppdraget finns redovisat i rapporten Uppdrag att förebygga kvinnlig könsstympning i Sverige (Socialstyrelsen 2006). Rapporten lyfter till exempel fram att det behöver finnas ett tydligt barn- och ungdomsfokus då merparten av de som utsätts blir könsstympade som barn.

Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet tog 2011 fram en kunskaps- och forskningsöversikt om könsstympning i Sverige (rapport nr 2011:1). I översikten uppmärksammas b.l.a. att det saknas kunskap om kvinnlig könsstympning bland yrkesgrupper som möter målgruppen såsom vårdpersonal, socialarbetare och lärare. Kunskap är viktig för att kunna skydda och upptäcka målgruppen samt för att etablera ett gott bemötande med individen i fokus. Rapporten lyfter också fram att kunskapsläget särskilt måste hållas aktuellt inom de svenska strukturer som möter nyanlända i Sverige.

Det är av central vikt att yrkesverksamma inom till exempel skolan och förskolan, elevhälsan, ungdomsmottagningar, socialtjänsten och migrationsverket m.fl. har aktuell kunskap för att på bästa sätt kunna förebygga, upptäcka och skydda de barn och kvinnor som riskerar att utsättas för könsstympning.

Länsstyrelsen i Östergötlands län bör mot denna bakgrund ges i uppdrag att ta fram ett vägledande material för verksamheter och myndigheter i arbetet med att förebygga könsstympling.

På regeringens vägnar

Jan Björklund

Karin Bengtson

Kopia till

Statsrådsberedningen/SAM
Socialdepartementet/FST, SF
Utbildningsdepartementet/JÄM, UC, S
Justitiedepartementet/KRIM, L5
Finansdepartementet/BA
Utrikesdepartementet/MU, FMR
Arbetsmarknadsdepartementet/DISK
Ungdomsstyrelsen
Socialstyrelsen
Samtliga länsstyrelser
Statens skolverk
Migrationsverket
Uppsala universitet/Nationellt centrum för kvinnofrid
Kammarkollegiet
Riksförbundet för Sexuell Upplysning
Rädda Barnen
Föreningen för Sveriges Ungdomsmottagningar
Riksföreningen Stoppa Kvinnlig Könsstympling
Somali Women in Sweden

Information avseende enkätundersökning riktad till unga om könsstymning av flickor och kvinnor**Regeringsuppdrag**

Länsstyrelsen Östergötland har fått ett uppdrag av regeringen att undersöka hur arbetet mot könsstymning av flickor och kvinnor ser ut i Sverige. Länsstyrelsen ska också ge förslag på hur man kan arbeta för att förebygga och motverka könsstymning av flickor och kvinnor, samt hur man kan arbeta för att hjälpa och stödja de som redan utsatts. Både undersökning och förslag ska ha ett tydligt barn och ungdomsperspektiv.

Syfte

Syftet med enkätundersökningen är att ta reda på vilka frågor och problem barn och unga - både tjejer och killar - har när det gäller könsstymning av flickor och unga kvinnor. Genom enkätundersökningen vill vi även veta vad information om kvinnlig könsstymning riktad till barn och unga bör innehålla samt hur man på bästa sätt ska förmedla denna information.

Anonym

Dina svar är anonyma, vilket betyder att de svar du lämnat inte kan kopplas till dig.

Tidsåtgång

Det tar cirka 10 minuter att fylla i enkäten.

Kontaktperson

Om du har några frågor eller synpunkter om enkäten kontakta mig!

Maria Tapani Ekholm

Jämställdhetshandläggare hedersrelaterat våld och förtryck - Enheten för socialhållbarhet, Länsstyrelsen Östergötland

Tfn: 010- 223 52 83

Mobil: 072-516 85 77

E-post: maria.tapani.ekholm@lansstyrelsen.se

Adress: Länsstyrelsen Östergötland, 581 86 Linköping

Vilken åldersgrupp tillhör du?

- 15-17
- 18-20
- 21-24
- 25-

Vad anser du att information riktad till barn och unga om könsstymning av flickor och kvinnor bör innehålla? (Vad vill du veta? Vad behöver du veta?)

- Olika former av kvinnlig könsstymning
- Komplikationer av kvinnlig könsstymning
- Var man kan få hjälp om man riskerar att utsättas

- Var man kan få hjälp om man är könsstympad
- Vilken medicinsk hjälp man kan få om man är könsstympad
- Lagstiftning
- Var man kan hitta information om kvinnlig könsstympling
- Annan information, vad:

Vad anser du är det bästa sättet att informera tjejer om kvinnlig könsstympling?

- Skriftlig information
- Muntlig information
- Visuellt (genom bilder, film, musik, teater)
- Annat sätt, vilket:

Här kan du motivera ditt svar om du önskar:

Vad anser du är det bästa sättet att informera killar om kvinnlig könsstympling?

- Skriftlig information
- Muntlig information
- Visuellt (genom bilder, film, musik, teater)
- Annat sätt, vilket:

Här kan du motivera ditt svar om du önskar:

Vad anser du är det bästa forumet att informera tjejer om kvinnlig könsstämpning?

- Skolan
- Ungdomsmottagning
- Fritidsgårdar
- Internet
- Information "på stan"
- I samband med musikfestivaler och konserter
- Annat sätt, vilket

Här kan du motivera ditt svar om du önskar:

Vad anser du är det bästa forumet att informera killar om kvinnlig könsstämpning?

- Skolan
- Ungdomsmottagning
- Fritidsgårdar
- Internet
- Information "på stan"
- I samband med musikfestivaler och konserter
- Annat sätt, vilket:

Här kan du motivera ditt svar om du önskar:

Anser du att man kan använda samma informationsmaterial om kvinnlig könsstymning till både killar och tjejer?

- Ja
 Nej
 Vet inte

Vad anser du att tjejer behöver veta om kvinnlig könsstymning?

Vad anser du att killar behöver veta om kvinnlig könsstymning?

Anser du att tjejer och killar kan diskutera och lära sig om könsstymning av flickor i mixade grupper?

- Ja
 Nej
 Vet inte

Varför anser du att tjejer och killar inte kan diskutera och lära sig om könsstymning av flickor i mixade grupper?

Från vilken ålder anser du att det är lämpligt att informera barn (både flickor och pojkar) om könsstymning av flickor och kvinnor?

Ange ålder:

Vad anser du att vuxna borde göra för att hjälpa de flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för könsstymning?

Vad anser du att vuxna borde göra för att hjälpa de flickor och unga kvinnor blivit utsatta för könsstymning?

Vad anser du att föräldrar och andra vuxna behöver veta om kvinnlig könsstymning?

Om du har förslag på frågor som vi inte ställt, och som du tycker borde varit med i enkäten, kan du ange dessa frågor här.

Tack för din medverkan! - - Klicka på "skicka-knappen" för att avsluta enkäten. - - -

Bilaga 3 Sammanställning utbildningsinsatser för perioden 2011-12-31 till 2015-02-15,

Länsstyrelsen Östergötland har under perioden 2011-12-31 till 2015-02-15, genomfört utbildningar som redovisas i tabell nedan¹.

	UPPDRAG	FRÅN DATUM	TILL DATUM	PLATS/ARRANG ÖR	MÅLGRUPP/ER	FÖRELÄSARE	ANTAL NÄRVARANDE
1.	Könsstympling	2012-12-03		Linköping/Länsstyrelsen Östergötland	Könsstympling – Myndigheter och NGO:s, nationellt	Juno Blom, Astrid Schlytter	25 stycken
2.	Könsstympling	2013-09-26		Norrköping kommun	Hälso- och sjukvård, skolpersonal, socialtjänst	Anissa Mohammed Hassan,	250 stycken
3.	Könsstympling	2013-11-07		Linköping	Frivilligorganisationer	Juno Blom, Bayan Nasih	100 stycken
4.	Könsstympling	2013-12-10		Västerås	Verksamheter på lokal nivå	Juno Blom, Bayan Nasih	100 stycken
5.	Könsstympling	2014-01-16		Norrköping	Personal på Gustav Adolfsskolan	Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
6.	Könsstympling	2014-01-29		Norrköping	Sjuksköterskor centrala elevhälsan	Anissa Mohammed Hassan, Petra Blom Andersson	30 stycken
7.	Könsstympling	2014-02-05		Norrköping	Samtal med ungdomar på Kungsgårdsgymnaset	Anissa Mohammed Hassan, Juno Blom, Maha Eichoue, Emma Westin	400 stycken
8.	Könsstympling	2014-02-06		Göteborg	Socialtjänst, polis, skola, hälso-sjukvård, frivilligorganisationer	Vanja Berggren	140 stycken
9.	Könsstympling	2014-02-06		Norrköping	Samtal med ungdomar på Kungsgårdsgymnaset	Anissa Mohammed Hassan, Juno Blom, Maha Eichoue, Iman Hussein, Emma Westin	400 stycken
10.	Könsstympling	2014-02-13		Stockholm	Hälsokommunikatörer, samhällskommunikatörer	Anissa Mohammed Hassan	500 stycken
11.	Könsstympling	2014-02-27		Norrköping	Skola	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
12.	Könsstympling	2014-03-03	2014-03-04	Riyadh, Saudiarabien		Vanja Berggren	80 stycken
13.	Könsstympling	2014-03-11		Norrköping	Komvux, SFI	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
14.	Könsstympling	2014-03-12		Norrköping	Chatt med Norrköpings Tidningar	Anissa Mohammed Hassan, Juno Blom, Emma Westin	50 stycken
15.	Könsstympling	2014-03-19		Västerås	Kommun och Landsting	Anissa Mohammed Hassan, Vanja Berggren	300 stycken

¹ Antalet närvarande är uppskattningsvis.

16.	Könsstämpning	2014-03-24		Linköping	Samtal med ungdomar på Anders Ljungstedts gymnalet	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
17.	Könsstämpning	2014-03-25	2014-03-26	Norrköping	Komvux, SFI	Anissa Mohammed Hassan	135 stycken
18.	Könsstämpning	2014-04-02		Linköping	Socialtjänst i Östergötlands län	Bayan Nasih, Vanja Berggren, Anissa Mohammed Hassan	250 stycken
19.	Könsstämpning	2014-04-03		Linköping	Skola	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan, Bayan Nasih, Vanja Berggren	250 stycken
20.	Könsstämpning	2014-04-10		Stockholm	Hearing på Socialstyrelsen	Vanja Berggren	80 stycken
21.	Könsstämpning	2014-04-14		Norrköping	Flyktingmedicinskt centrum	Anissa Mohammed Hassan	40 stycken
22.	Könsstämpning	2014-04-22		Linköping	Barn och ungdomsnämnden	Anissa Mohammed Hassan, Petra Blom Andersson	30 stycken
23.	Könsstämpning	2014-05-05		Linköping	Barnmorskor och ungdomsmottagning	Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
24.	Könsstämpning	2014-05-06		Linköping	Anders Ljungstedts gymnasium	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
25.	Könsstämpning	2014-05-07		Linköping	Anders Ljungstedts gymnasium	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
26.	Könsstämpning	2014-05-13	Rimforsa	Linköping	Barn- och ungdomsläkare US	Anissa Mohammed Hassan	45 stycken
27.	Könsstämpning	2014-05-14		Lund och Malmö	Barnmorskor/sjuksköterskor	Vanja Berggren	20 stycken
28.	Könsstämpning	2014-05-14		Karlstad	Resurspersoner	Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
29.	Könsstämpning	2014-05-20		Karlstad	Polis, Socialtjänst, BVC	Anissa Mohammed Hassan	250 stycken
30.	Könsstämpning	2014-05-21		Norrköping	Skyddade boenden	Anissa Mohammed Hassan	300 stycken
31.	Könsstämpning	2014-05-27		Norrköping	Elevhälsan	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
32.	Könsstämpning	2014-06-02		Norrköping	Skolungdomar	Anissa Mohammed Hassan	60 stycken
33.	Könsstämpning	2014-06-03		Linköping	Gymnasieungdomar	Anissa Mohammed Hassan	10 stycken
34.	Könsstämpning	2014-06-05		Linköping	Gymnasieungdomar	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
35.	Könsstämpning	2014-06-09		Linköping US	Läkare och sjuksköterskor	Vanja Berggren, Anissa Mohammed Hassan	10 stycken
36.	Könsstämpning	2014-06-10		Norge	Myndigheter och frivilligorganisationer	Bayan Nasih, Vanja Berggren, Barbro Andersson, Maria Tapani Ekholm	10 stycken
37.	Könsstämpning	2014-06-10		Norrköping	Komvuxpersonal	Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
38.	Könsstämpning	2014-06-11		Stockholm	Granath Havas	Bayan Nasih, Anissa Mohammed Hassan	7 stycken
39.	Könsstämpning	2014-06-11		Linköping US	Gruppen för skydd av barn	Vanja Berggren, Anissa Mohammed Hassan	12 stycken
40.	Könsstämpning	2014-06-14		Lunds Universitet	Barnmorskestudenter	Vanja Berggren	50 stycken
41.	Könsstämpning	2014-06-16		Norrköping	Lärare	Anissa Mohammed Hassan	80 stycken
42.	Könsstämpning	2014-06-17		Stockholm	Hedersvålds Nätverk	Vanja Berggren, Stina Malmqvist	20 stycken

43.	Könsstämpning	2014-06-18		Norrköping	Lärare	Anissa Mohammed Hassan	110 stycken
44.	Könsstämpning	2014-08-20		Halmstad	Sverige Kvinnojourers Riksförbund	Vanja Berggren, Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
45.	Könsstämpning	2014-08-21	2014-08-22	Finland	Frivilligorganisationer	Vanja Berggren, Juno Blom, Maria Tapani Ekholm, Anissa Mohammed Hassan, Barbro Andersson	15 stycken
46.	Könsstämpning	2014-08-25		Norrköping	Elevhälsan	Anissa Mohammed Hassan	20 stycken
47.	Könsstämpning	2014-08-26		Norrköping	Gymnasiepersonal	Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
48.	Könsstämpning	2014-08-27		Linköping	Rektor, skolsköterskor	Anissa Mohammed Hassan, Maha Eichoue	20 stycken
49.	Könsstämpning	2014-09-02		Stockholm	Socialtjänst	Juno Blom	Uppgift saknas
50.	Könsstämpning	2014-09-02		Stockholm	Lärare	Vanja Berggren, Bayan Nasih, Maria Tapani Ekholm, Anissa Mohammed Hassan	15 stycken
51.	Könsstämpning	2014-09-02		Linköping	Barnahusanställda	Anissa Mohammed Hassan	150 stycken
52.	Könsstämpning	2014-09-03		Stockholm	Socialarbetare	Vanja Berggren, Bayan Nasih, Maria Tapani Ekholm	20 stycken
53.	Könsstämpning	2014-09-03		Stockholm	Skolan	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan	70 stycken
54.	Könsstämpning	2014-09-04		Norrköping	Möte med NAFGEM från Tanzania, Rotary	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan, Petra Blom Andersson	12 stycken
55.	Könsstämpning	2014-09-05		Linköping	Åklagare	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan	20 stycken
56.	Könsstämpning	2014-09-12		Finspång	Socialtjänst, polis, åklagare, skolsköterskor	Anissa Mohammed Hassan	130 stycken
57.	Könsstämpning	2014-09-18		Luleå, Lst Norrbotten	Skolsköterskor och lärare	Anissa Mohammed Hassan, Vanja Berggren	200 stycken
58.	Könsstämpning	2014-09-23		Norrköping	Landsting, akutmottagning, psykiatri	Juno Blom	40 stycken
59.	Könsstämpning	2014-09-24		Emmaboda	Socialtjänst, lärare, rektorer, åklagare	Anissa Mohammed Hassan	150 stycken
60.	Könsstämpning	2014-10-02		Linköping	Personal på Anders Ljungstedts gymnasium	Anissa Mohammed Hassan	80 stycken
61.	Könsstämpning	2014-10-06		Norrköping	Länets landsting, kommuner, polis, socialtjänst, UM, BVC	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan	100 stycken
62.	Könsstämpning	2014-10-09		Norrköping	Personal Komvux	Anissa Mohammed Hassan	67 stycken
63.	Könsstämpning	2014-10-14		Norrköping, Etikrådet	Skola, hälso-sjukvård	Anissa Mohammed Hassan, Vanja Berggren	98 stycken
64.	Könsstämpning	2014-10-16		Karlstad	Socialtjänst, förtroendevalda,	Anissa Mohammed Hassan, Bayan	170 stycken

					ideella organisationer, samverkansparternas och studenter på Karlstad Universitet	Nasih, Vanja Berggren	
65.	Könsstämpning	2014-10-20		Norrköping	Landstinget Östergötland	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan	140 stycken
66.	Könsstämpning	2014-10-22		Västerås	Asyl- och integrationshälsan, landsting, privata vårdgivare, länets kommuner och myndigheter i Västerås	Anissa Mohammed Hassan	250 stycken
67.	Könsstämpning	2014-10-23		Stockholm	Samverkan och information för Socialstyrelsens expertgrupp	Vanja Berggren	17 stycken
68.	Könsstämpning	2014-10-23		Linköping	BVC-sköterskor	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan	150 stycken
69.	Könsstämpning	2014-10-28		Katrineholm	Socialtjänst, BVC, polis, skola	Anissa Mohammed Hassan	310 stycken
70.	Könsstämpning	2014-11-03		Norrköping	Kommunen	Juno Blom	25 stycken
71.	Könsstämpning	2014-11-11	2014-11-12	Köpenhamn, Danmark	Nordiska nätverket mot könsstämpning (FOKO), forskare och aktivister	Bayan Nasih, Vanja Berggren	30 stycken
72.	Könsstämpning	2014-11-15		Umeå, Länsstyrelsen Norrbotten	Länsstyrelsen och Internationella Kvinnorförbundets MR-dagar	Anissa Mohammed Hassan	400 stycken
73.	Könsstämpning	2014-11-19		Linköping	Frivilligorganisationer, familjeteamet	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
74.	Könsstämpning	2014-11-20		Stockholm	Personal Ungdomsmottagning	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan, Barbro Andersson	20 stycken
75.	Könsstämpning	2014-12-03		Skellefteå, Länsstyrelsen Norrbotten	Socialtjänst, ungdomsmottagning, barnläkare, Migrationsverket, BVC, Centrum göt Kvinnofrid	Christina Malmqvist, Anissa Mohammed Hassan	230 stycken
76.	Könsstämpning	2014-12-04		Linköping	Personal Klara gymnasium	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
77.	Könsstämpning	2014-12-08		Filipstad	Socialtjänst, BVC, skola, polis, tjej- och kvinnojour	Anissa Mohammed Hassan	97 stycken
78.	Könsstämpning	2014-12-12		Länsstyrelsen Västernorrland, Härnösand	Myndigheter, socialtjänst, landsting, polismyndighet, skola, ideella organisationer	Anissa Mohammed Hassan, Devin Rexvid, Petra Blom Andersson	105 stycken
79.	Könsstämpning	2014-12-19		Umeå	Socionomstudenter	Anissa Mohammed Hassan	Uppgift saknas
80.	Könsstämpning	2015-01-07		Norrköping	Förskola	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
81.	Könsstämpning	2015-01-14		Linköping	Barnmorskor, BUP, undersköterskor	Anissa Mohammed Hassan	200 stycken
82.	Könsstämpning	2015-01-19		Norrköping	Elevhälsan	Anissa Mohammed, Petra Blom Andersson, Juno Blom	25 stycken

83.	Könsstämpning	2015-01-29		Norrköping	Förskola	Anissa Mohammed Hassan	50 stycken
84.	Könsstämpning	2015-01-30		Örebro	Skolhälsopersonal, beslutsfattare	Anissa Mohammed Hassan, Juno Blom,	70 stycken
85.	Könsstämpning	2015-02-05		Stockholm	Konferens med Socialstyrelsen angående vägledning	Juno Blom, Anissa Mohammed Hassan, Petra Blom Andersson, Bayan Nasih, Chaz Akoshile, Jan Waagbø	250 stycken
86.	Könsstämpning	2015-02-11		Linköping	Personal BB och förlossningsavdelningen	Anissa Mohammed Hassan	
87.	Könsstämpning	2015-02-25		Linköping	Personal BB och förlossningsavdelningen	Anissa Mohammed Hassan	

Information om enkäten rörande könsstympling av flickor och kvinnor - - Uppbyggnad och struktur -
Enkäten baseras på två undersökningsområden - förebyggande arbete och stöttande arbete. Enkätens struktur bygger på ett antal delområden som markeras med underrubriker. Dessa är som följer: kunskap, förebyggande arbete, arbete med dem som redan utsatts, material (förebyggande), material (redan utsatta), hinder, osäkerhet, våga fråga - våga prata, information, lagstiftning och anmälan. - -
Frågeställningar - Vi har valt att ställa samma frågor till alla verksamheter och yrkesgrupper för att vi själva inte vill avgöra vilka frågor som är relevanta för respektive verksamhet/yrkesgrupp och därmed riskera att missa värdefulla svar. Det är därför möjligt att vissa frågeställningar kan upplevas irrelevanta för just den verksamhet och yrkesgrupp du representerar. Om och när så är fallet, väljer du bara svarsalternativet "ej relevant fråga för den verksamhet jag representerar." - - Svarsalternativ - Enkäten är uppbyggd av ett antal envalsfrågor (○) och flervalsfrågor (□) samt frågor med öppna svar, det vill säga frågor där du svarar med dina egna ord. Vissa av enkätfrågorna är tvingande, vilket innebär att du inte kan gå vidare till nästa fråga i enkäten om du inte svarar. Även om inte alla frågor är tvingande uppmanar vi dig att svara på alla frågor, då dina svar är viktiga i det fortsatta arbetet mot könsstympling av flickor och kvinnor. - - Spara dina svar - Det är möjligt att fylla i delar av enkäten vid ett tillfälle och sedan slutföra den vid ett annat. Med andra ord behöver inte enkäten fyllas i och skickas vid ett och samma tillfälle eftersom de uppgifter du fyllt i sparas automatiskt när du trycker på knappen "nästa". Om du av misstag fyllt i fel svarsalternativ eller ångrar ditt svar på en envalsfråga kan du ändra svaret genom att klicka på annat svarsalternativ men du kan däremot inte lämna frågan obesvarad när du väl svarat. - - Kontaktperson - Om du har några frågor eller synpunkter rörande enkäten kontakta: - Maria Tapani Ekholm - Jämställdhetshandläggare hedersrelaterat våld och förtryck - Enheten för socialhållbarhet, Länsstyrelsen Östergötland - Tfn: 010-223 52 83 - Mobil: 072-516 85 77 - E-post: maria.tapani.ekholm@lansstyrelsen.se - Adress: Länsstyrelsen Östergötland, 581 86 Linköping -

Myndighet, organisation, verksamhet

Vilken myndighet/organisation/verksamhet representerar du?

- Skola
- Socialtjänst
- Ungdomsmottagning
- Polis
- Frivilligorganisation
- Annan

Vilken yrkesgrupp representerar du?

- Skolläkare
- Skolsköterska
- Skolpsykolog
- Kurator

- Pedagog
- Mentor
- Elevassistent
- Annan yrkesgrupp, ange:

Vilken verksamhet/enhet/förvaltning representerar du?

- Mottagningsenhet/utredning
- Familjehemsplacering
- Skyddat boende
- Socialjour
- Försörjningsstöd
- Råd och stöd enheten
- Fritidsförvaltning
- Familjerätten
- ANDT-enhet
- Annan enhet/förvaltning, ange:

Vilken yrkesgrupp representerar du?

- Läkare
- Barnmorska
- Gynekolog
- Psykolog
- Kurator
- Sjuksköterska
- Annan yrkesgrupp, ange här:

Vilken verksamhet/enhet/förvaltning representerar du?

- Mottagning
- Brottsutredning
- Skydd för hotade
- Brottsförebyggande

- Ledning
- Annan verksamhet/enhet, ange:

Vilken frivilligorganisation representerar du?

Om annan,

ange myndighet/organisation/verksamhet:

ange funktion/enhet:

LÄN - -**I vilket län ligger verksamheten du representerar?**

- Blekinge
- Dalarna
- Gotland
- Gävleborg
- Halland
- Jämtland
- Jönköping
- Kalmar
- Kronoberg
- Norrbotten
- Skåne
- Stockholm
- Södermanland
- Uppsala
- Värmland
- Västerbotten
- Västernorrland

- Västmanland
- Västra Götaland
- Örebro
- Östergötland

Kunskap**Vet du vad könsstympling av flickor och kvinnor innebär?**

- Ja
- Nej
- Delvis

Vilken typ av kunskap har du:

- Om ämnet
- Om anmälningsrutiner
- Om lagstiftning
- Om olika former av könsstympling
- Komplikationer av könsstympling
- Signaler att vara observant på
- Förhållningssätt till vårdnadshavare
- Förhållningssätt till den som riskerar att utsättas för könsstympling
- Förhållningssätt till den som redan är utsatt för könsstympling
- Vilken typ av insatser samhället kan erbjuda för att skapa bättre levnadsvillkor för den som är utsatt för könsstympling
- Vem du kan ta kontakt med för att den unge ska få adekvat hjälp
- Annan, ange här:

Var/hur har du fått din kunskap om könsstympling av flickor och kvinnor?

Vilken typ av kunskap behöver du?

- Om ämnet
- Om anmälningsrutiner
- Om lagstiftning
- Om olika former av könsstympling
- Komplikationer av könsstympling
- Signaler att vara observant på
- Förhållningssätt till den som riskerar att utsättas för könsstympling
- Förhållningssätt till den som redan är utsatt för könsstympling
- Förhållningssätt till vårdnadshavare
- Vilken typ av insatser samhället kan erbjuda för att skapa bättre levnadsvillkor för den som är utsatt för könsstympling
- Vem du kan ta kontakt med för att den unge ska få adekvat hjälp
- Annan, ange här:

Förebyggande arbete**Arbetar ni för att förebygga könsstympling av flickor och kvinnor i er verksamhet?**

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Ej relevant fråga för den verksamhet jag representerar

Kan du ge några exempel på hur er verksamhet arbetar förebyggande?

Varför arbetar ni inte för att förebygga könsstympling av flickor och kvinnor i er verksamhet?

Har ni rutiner eller handlingsplaner för att förebygga könsstymning?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Varför har ni inga rutiner eller handlingsplaner för att förebygga könsstymning?

Finns det något er verksamhet skulle behöva för att underlätta det förebyggande arbetet mot könsstymning?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Vad anser du att er verksamhet skulle behöva för att underlätta det förebyggande arbetet mot könsstymning?

Samarbetar ni med andra aktörer för att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Ej relevant fråga för den verksamhet jag representerar

Vilka aktörer samarbetar ni med för att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor?

Vilka aktörer önskar ni ha ett fungerande samarbete med för att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor?

Arbete med dem som redan utsatts

Arbetar ni med dem som redan utsatts för könsstymning i er verksamhet?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Ej relevant fråga för den verksamhet jag representerar

Varför arbetar ni inte med dem som redan utsatts för könsstymning i er verksamhet?

Kan du ge några exempel på hur er verksamhet arbetar med dem som redan utsatts för könsstymning?

Vilken form av stöd och hjälp erbjuder ni dem som redan utsatts för könsstämpning?

Hur bemöter er verksamhet dem som redan utsatts för könsstämpning?

Har ni rutiner eller handlingsplaner för hur ni ska arbeta med dem som redan utsatts för könsstämpning?

- Ja
 Nej
 Vet inte

Varför har ni inga rutiner eller handlingsplaner för hur ni ska arbeta med dem som redan utsatts för könsstämpning?

Har ni rutiner för hänvisa den som redan utsatts för könsstämpning vidare till adekvat hjälp?

- Ja
 Nej
 Vet inte

Till vem/vart hänvisar ni de utsatta?

Varför har ni inga rutiner för att hänvisa de utsatta till adekvat hjälp?

Samarbetar ni med andra aktörer för att ge adekvat hjälp till dem som redan utsatts för könsstympling?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Vilka aktörer samarbetar ni med för att ge adekvat hjälp till den som redan utsatts för könsstympling?

Vilka aktörer önskar ni ha ett fungerande samarbete med för att ge adekvat hjälp till den som redan utsatts för könsstympling?

Finns det något er verksamhet skulle behöva för att underlätta arbetet med dem som redan utsatts för könsstympling?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Vad anser du att er verksamhet skulle behöva för att underlätta arbetet med dem som redan utsatts för könsstympling?

Material - förebyggande**Har er verksamhet något material för att förebygga könsstympling?**

- Ja
- Nej
- Vet inte
- Ej relevant fråga för vår verksamhet

Vad för typ av material har er verksamhet om förebyggande av könsstympling?

- Skriftligt informationsmaterial (broschyrer, etc.)
- Webbaserat informationsmaterial
- Metodmaterial
- Handlingsplaner
- Frågeformulär
- Checklistor
- Film
- Annat material, ange:

Vad kan det bero på att er verksamhet inte har något material för att förebygga könsstympling?

Använder du detta material?

- Ja
- Nej
- Delvis

När och hur använder du det förebyggande materialet?

Varför använder du inte det förebyggande materialet?

- Osäkerhet att lyfta frågan om könsstympling
- Materialet är inte anpassat till barn och unga
- Materialet upplevs som förlegat
- Annan anledning, ange: -

Material - dem som redan utsatts**Har er verksamhet något material för dem som redan utsatts för könsstympling?**

- Ja
- Nej
- Vet inte
- Ej relevant fråga för vår verksamhet

Vad för typ av material har er verksamhet för dem som redan utsatts för könsstympling?

- Skriftligt informationsmaterial (broschyrer, etc.)
- Webbaserat informationsmaterial
- Metodmaterial
- Handlingsplaner
- Frågeformulär
- Checklistor
- Film
- Annat, ange:

Vad kan det bero på att er verksamhet inte något material för dem som redan utsatts för könsstämpning?

Använder du detta material?

- Ja
 Nej
 Delvis

När och hur använder du materialet för dem som redan utsatts?

Varför använder du inte materialet för dem som redan utsatts för könsstämpning?

- Osäkerhet att lyfta frågan om könsstämpning
 Materialet är inte anpassat till barn och unga
 Materialet upplevs som förlegat
 Annan anledning, ange:

Kan ni tänka er att dela med er av det material ni har om könsstämpning?

- Ja
 Nej
 Delvis
 Vet inte

Vi ber er att sända materialet elektroniskt till: - maria.tapani.ekholm@lansstyrelsen.se - och/eller per post till: - Länsstyrelsen Östergötland, 581 86 Linköping

Hinder

Vilka praktiska hinder (exempelvis tidsbrist, brist på mandat att arbeta med frågan, rättsliga) finns i er verksamhets arbete mot könsstämpning?

Vilka känslomässiga hinder (exempelvis farhågor, oro, osäkerhet) upplever du finns i ditt arbete mot könsstämpning?

Osäkerhet

Känner du dig osäker i din yrkesroll vad arbetet mot könsstämpning beträffar?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Varför känner du dig osäker i din yrkesroll vad arbetet mot könsstämpning beträffar?

Vad skulle få dig att känna dig trygg i din yrkesroll vad arbetet med könsstämpning beträffar?

Vilken kunskap skulle du behöva för att känna dig trygg i din yrkesroll?

Våga fråga - våga prata

Ställer du frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll riskerar att könsstämpas?

- Ja
 Nej
 Delvis

Vilka frågor ställer du för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll riskerar att könsstämpas?

Känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

- Ja
 Nej
 Delvis
 Vet inte

Varför känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

Varför ställer du inga frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll riskerar att könsstymplas?

- Saknar kunskap
- Osäker på vilka frågor som bör ställas
- Osäker på hur frågorna bör ställas
- Oro för vad jag ska göra med svaret
- Oro för flickans reaktion
- Oro för vårdnadshavarnas reaktion
- Saknar kunskap om andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som riskerar att utsättas för könsstympling
- Saknar tillit till andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som riskerar att utsättas för könsstympling
- Annan orsak, ange här:

Ställer du frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll redan är könsstympade?

- Ja
- Nej
- Delvis

Vilka frågor ställer du för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll redan är könsstympade?

Känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Varför känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

Varför ställer du inga frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll redan är könsstympade?

- Saknar kunskap
- Osäker på hur frågorna ska ställas
- Oro för vad jag ska göra med svaret
- Oro för flickans reaktion
- Oro för vårdnadshavarnas reaktion
- Saknar kunskap om andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som är utsatta för könsstympling
- Saknar tillit till andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som redan är utsatta för könsstympling
- Saknar kunskap om vilken hjälp dem som redan är utsatta för könsstympling kan få
- Annan orsak, ange här:

Ställer du frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll har yngre systrar som riskerar att könsstymplas eller äldre systrar som redan är könsstympade?

- Ja
- Nej
- Delvis

Vilka frågor ställer du för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll har yngre systrar som riskerar att könsstymplas eller äldre systrar som redan är könsstympade?

Känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Varför känner du dig osäker att ställa dessa frågor?

Varför ställer du inga frågor för att få vetskap om flickorna du möter i din yrkesroll har yngre systrar som riskerar att könsstympas eller äldre systrar som redan är könsstympade?

- Saknar kunskap
- Osäker på hur frågorna ska ställas
- Oro för vad jag ska göra med svaret
- Oro för flickans reaktion
- Oro för vårdnadshavarnas reaktion
- Saknar kunskap om andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som är utsatta för könsstympling
- Saknar tillit till andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som redan är utsatta för könsstympling
- Saknar kunskap om vilken hjälp dem som redan är utsatta för könsstympling kan få
- Annan orsak, ange här:

Anser du att vi kan bli bättre på att prata om könsstympling, oavsett målgrupp?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Ge förslag på hur du anser att vi kan bli bättre på att prata om könsstympling, oavsett målgrupp?

Vad skulle krävas för att dina förslag på hur vi kan bli bättre på att prata om könsstymning ska bli möjligt?

Information

Ger ni barn och unga information för att förebygga könsstymning?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Vilken information ger ni barn och unga för att förebygga könsstymning?

Varför ger ni ingen information till barn och unga för att förebygga könsstymning?

Ger ni barn och unga som riskerar att utsättas för könsstymning information om var de kan få hjälp och stöd?

- Ja
- Nej
- Delvis

- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Varför ger ni ingen information till barn och unga som riskerar att utsättas för könsstympling om var de kan få hjälp och stöd?

Ger ni dem som redan utsatts för könsstympling information?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Vilken information ger ni dem som redan utsatts för könsstympling?

Varför ger ni ingen information till dem som redan utsatts för könsstympling?

Ger ni dem som redan utsatts för könsstympling information om vilken medicinsk hjälp de kan få?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Vilken information ger ni dem som redan utsatts för könsstympning om vilken medicinsk hjälp de kan få?

Varför ger ni ingen information till barn och unga som redan utsatts för könsstympning om vilken medicinsk hjälp de kan få?

Ger ni dem som redan utsatts för könsstympning information om var de kan vända sig för att få hjälp och stöd?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Varför ger ni ingen information till dem som redan utsatts för könsstympning om var de kan få hjälp och stöd?

Ger ni vuxna information för att förebygga könsstympning?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Vilken information ger ni vuxna för att förebygga könsstämpning?

Varför ger ni ingen information till vuxna för att förebygga könsstämpning?

Ger ni vuxna information om vilken medicinsk hjälp det finns att få för den som är könsstämpad?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Vilken information ger ni vuxna om vilken medicinsk hjälp det finns att få för den som är könsstämpad?

Varför ger ni ingen information till vuxna om vilken medicinsk hjälp det finns att få för den som är könsstämpad?

Ger ni vuxna information om var barn och unga som redan utsatts för könsstympling kan få hjälp och stöd?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte
- Frågan ej relevant för den verksamhet jag representerar

Varför ger ni ingen information till vuxna om var barn och unga som redan utsatts för könsstympling kan få hjälp och stöd?

Hur anser du att man bör informera flickor och unga kvinnor om könsstympling?

Hur anser du att man bör informera pojkar och unga män om könsstympling?

Hur anser du att man bör informera vuxna (vårdnadshavare, far- och morföräldrar) om könsstympling?

Lagstiftning**Har du kunskap om befintlig svensk lagstiftning om könsstämpning?**

- Ja
 Nej
 Delvis

Varför har du inte kunskap om svensk lagstiftning om könsstämpning?

Har du applicerat denna kunskap i din yrkesroll?

- Ja
 Nej
 Delvis

Hur har du applicerat lagstiftningen och vad resulterade det i?

Varför har du inte applicerat lagstiftningen i din yrkesroll?

Varför tror du att det finns så få polisanmälningar rörande könsstämpning trots att lagstiftning om könsstämpning funnit sedan 1982?

Varför tror du att det endast finns två fällande domar i Sverige trots att lagstiftning om könsstämpning funnit sedan 1982?

Anmälning

Har du i din yrkesroll identifierat någon som riskera att utsättas för könsstämpning?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Har du i din yrkesroll identifierat någon som redan är utsatt för könsstämpning?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Har du kunskap om hur man anmäler oro för någon som riskerar att utsättas eller redan utsatts för könsstämpning?

- Ja
- Nej
- Delvis

Varför har du inte kunskap om hur man anmäler oro för någon som riskerar att utsättas eller redan utsatts för könsstympling?

Känner du dig trygg med anmälningsförfarandet?

- Ja
- Nej
- Delvis
- Vet inte

Vad skulle göra dig tryggare med anmälningsförfarandet?

Har du egen erfarenhet att anmäla oro kring könsstympling?

- Ja
- Nej
- Delvis

Hur anser du att ärendet/ärendena hanterades av andra berörda myndigheter?

Varför har du inga erfarenheter att anmäla oro kring könsstympling?

- Inte träffat någon som riskerar att utsättas för könsstympling
- Inte träffat någon som redan har utsatts för könsstympling
- Saknar kunskap om anmälningsförfarandet
- Saknar kunskap om lagstiftningen
- Oro för flickans reaktion
- Oro för vårdnadshavares reaktion
- Saknar kunskap om andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som riskerar att utsättas för könsstympling
- Saknar kunskap om andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som redan utsatts för könsstympling
- Saknar tillit till andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som riskerar att utsättas för könsstympling
- Saknar tillit till andra myndigheters förmåga att hjälpa barn och unga som redan är utsatta för könsstympling
- Andra orsaker, ange här:

Har du positiva erfarenheter av anmälningsförfarandet?

- Ja
- Nej
- Delvis

Vilka positiva erfarenheter har du av anmälningsförfarandet?

Vilka negativa erfarenheter har av anmälningsförfarandet?

Vad anser du att man kan göra för att öka anmälningsbenägenheten avseende könsstämpning?

Övrigt/Utvärdering

Anser du att enkäten om könsstämpning av flickor och kvinnor innehåller relevanta frågor?

- Ja
 Nej

Förklara varför du inte anser att enkäten om könsstämpning av flickor och kvinnor innehåller relevanta frågor. Ange gärna vilka frågor du anser mindre relevanta.

Om du har förslag på frågor som vi inte ställt, och som du tycker borde varit med i enkäten, kan du ange dessa frågor här.

Anser du att enkäten var förhållandevis lätt att fylla i?

- Ja
 Nej

Förklara varför du inte anser att enkäten var förhållandevis lätt att fylla i.

Tack för din medverkan! - - Klicka på "skicka-knappen" för att avsluta enkäten.

Bilaga 5 - Erfarenheter från andra länder

Länsstyrelsen Östergötland har tagit del av andra länders arbete mot könsstympning av flickor och kvinnor. Länsstyrelsen har gjort studiebesök i Norge, Finland, Danmark, Saudiarabien och irakiska Kurdistan där man besökt nationella myndigheter och idéburen sektor.

Norge

Norge är ett av de länder Länsstyrelsen besökt för att ta del av det arbete som bedrivs där. I Norge arbetar de aktivt på olika nivåer för att förebygga och motverka könsstympning av flickor och kvinnor.

Könsstympning av flickor och kvinnor i Norge

I Norge finns det uppskattningsvis totalt 56 000 flickor och kvinnor från länder där könsstympning av flickor och kvinnor är norm, och man uppskattar att mer än 17 000 av dessa har utsatts före immigration. Det finns också ca 12 000 flickor som kan vara i riskzonen för att utsättas för könsstympning. De flesta drabbade i Norge har sitt ursprung i Somalia, Etiopien, Eritrea, irakiska Kurdistan, iranska Kurdistan, följt av Sudan och Gambia.¹

En studie från Norge baserad på somaliska invandrare i Oslo visade att ca 30 procent av de intervjuade stödde en fortsättning av seden, men oftast de mindre omfattande typerna I och II.²

I Norge är antalet fall av rapporterade misstänkta könsstympningar av flickor oklart, men åtminstone en handfull fall har identifierats. Dock har inga fällande domstolsärenden skett eftersom det i de flesta fall varit omöjligt att bevisa vem som varit ansvarig för könsstympningen av flickan. När könsstympningen visat sig ha inträffat efter immigration till Norge har skulden lagts på anhöriga i ursprungsländerna.³

Sedan de nya studierna publicerats från Kurdistan, där det tills nyligen inte var internationellt känt att könsstympning praktiserades, har de norska siffrorna för förekomst ökat eftersom det

¹ NKVTS and Danwad. 2014. *Utbredelse av kjønnslemlestelse i Norge*. Registeranalyse. Oslo. Johansen REB (2007). Experiencing sex in exile – can genitals change their gender? In: Hernlund Y, Shell-Duncan B, eds. *Transcultural bodies: female genital cutting in global context*. New Brunswick, Rutgers University Press: 248–277.

² Gele A.A., Johansen, R. E. B., & Sundby, J. 2012. When female circumcision comes to the West: Attitudes toward the practice among Somali Immigrants in Oslo. *BMC Public Health*, 12.

³ Bråten og Elgvin. 2014. *Forskningsbasert politikk? En gjennomgang av forskningen på tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og ahovrlige begrensninger av unges frihet, og av de politiske tiltakene på feltet*. Report. Fafo.

är en av de största drabbade grupperna i Norge.⁴ Samma fenomen kan ses med nyligen ökade siffror för förekomst i Finland.⁵

Förebyggande och stödjande arbete

I Norge arbetar de förebyggande och åtgärdande mot könsstympning av flickor och kvinnor. Norge har sedan haft fyra nationella handlingsplaner för könsstympning, den senaste kom 2013 *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013–2016)*. Utrikesdepartementet har huvudansvar för denna handlingsplan och sex departement är ansvariga för att följa åtaganden. För var femte norsk ambassadörer har Norge en heltidsanställd som är ansvarig för könsstympning och tvångsäktenskap.

De har påbörjat insatser för att undersöka hur det skulle gå att arbeta med rekonstruktion av klitoris. De har bland annat varit på studiebesök i Berlin. I Norge har de minoritetsrådgivare sedan åtta år tillbaka som arbetar aktivt med att informera om könsstympning, lagstiftning och hälsokonsekvenser. Ungdomsklinikerna ger information om könsstympning till unga som besöker klinikerna.

National kunnskapscenter for helsetjenesten (Kunnskapscenteret)

I Norge har de ett nationellt kunnskapscenter, National kunnskapscenter for helsetjenesten (Kunnskapscenteret)⁶. Kunnskapscenteret är ett oberoende forsknings institut, organiserat under Helse- og omsorgsdepartementet, med syfte att medverka till god kunskap som bidrar till att förbättra hälso- och sjukvårdens tjänster. Kunnskapscenteret hjälper till att ta fram underlag för policys för att kunna påverka klinisk verksamhet och utformning av hälsopolitiken, med utgångspunkt i forskningssammanställningar och data.

Organisationen har ca 200 anställda. För att genomföra arbetet med sammanställning av studier om könsstympning av flickor har de fyra heltidsanställda.

Nasjonalt Kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) Kunnskapscenteret för traumatisk stress har både en central organisation i Oslo med ett nationellt uppdrag, samt en regional organisation.

Den centrala organisationen med kontor i Oslo har en mer forskningsinriktning ansats i arbetet medan de fem regionala kunnskapscentrum runt om i landet har bland annat i uppgift att nå ut till samhället och anordna kontinuerlig utbildning av informatörer. I regionerna har de ansvar för kontakt med de fem regionala stor-sjukhusen, och har avsatt en person på respektive regionkontor som ansvarig för dessa kontakter.

En gång per år anordnas en nationell konferens och då samlas alla fem regioner samt det centrala Oslokontoret.

⁴ NKVTS & Damwad. 2014.

⁵ Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Kinnunen, S. 2012. The Migrant Health and Wellbeing Study (MAAMU). Report 61/2012. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/en/web/thlfi-en/research-and-expertwork/population-studies/migrant-health-and-wellbeing-study-maamu>

⁶ National kunnskapscenter for helsetjenesten (NOKC) www.kunnskapscenteret.no.

NKVTS har en webbaserad vägledning⁷ med konkreta verktyg för yrkesverksamma att tillämpa i det praktiska arbetet samt för att få kunskap om könsstympning, omfattning, och hälsokonsekvenser av könsstympning.

Du er her: [Kjønnslemlestelse \(KLL\): En veiviser](#)

Velkommen til veiviseren om kjønslemlestelse (KLL). Denne siden er laget for deg som møter jenter eller kvinner som er utsatt for eller i risikozonen for kjønslemlestelse gjennom arbeidet ditt. Her får du oversikt over temaet, hva du kan gjøre for å forebygge at jenter bosatt i Norge blir utsatt for kjønslemlestelse, og hvordan du kan bidra til å sikre god omsorg til jenter og kvinner som er kjønslemlestet. Du finner råd om rutiner, hvordan føre samtaler, regelverk, ulike hjelpemidler og kontakinstanser for rådgivning.

Alle former for kjønslemlestelse er forbudt ved lov i Norge. All medvirkning er også forbudt selv når inngrepet utføres av noen andre.

Offentlig ansatte har plikt til å avverge kjønslemlestelse dersom de mistenker at inngrepet planlegges. De skal også sikre nødvendig helseomsorg til jenter og kvinner som allerede er blitt utsatt for kjønslemlestelse. Husk: det er ikke et straffbart å være kjønslemlestet.

[Klikk her for å lese mer om KLL](#)

[Klikk her for å lese om Lov om forbud mot kjønslemlestelse](#)

[KLIKK her for å laste ned Veiviseren i PDF-format \(Trykt versjon\)](#)

I Norge har de bland annat tagit fram följande litteratur:

- Forebygging av kjønslemlestelse: Tilbud om samtale og frivillig underlivsundersøkelse. Veileder for helsestasjons- og skolehelsetjensten. Reviderert mars 2014. IS-1746 Veileder, Helsedirektoratet (2011).
- Endring innenfra. Sluttrapport for OK-prosjektet 2001-2004. Ledd i Regjeringens handlingsplan mot kjønslemlestelse 2000-2003. Av R.Elise B.Johansen, OK Omsorg & Kunnskap mot kvinnelig omsjaerjing. Barne- og likestillingsdepartementet/NAKMI. Jans Trykkeri AS (2007).
- Why...-questions and answers about common problems for girls and women who have been circumcised (English edition), OK Omsorg & Kunnskap mot kvinnelig omsjaerjing. Jans Trykkeri AS (2004.)

⁷ <http://www.nkvts.no/sites/Veiviser-KL/Pages/default.aspx>. Hämtad 2014-04-20.

- Female circumcision – it concerns you. Norwegian Centre for Violence and Traumatic Stress Studies. www.nkvts.no. (Q-1044E)NKVTS (2008).
- The Lives and Health of Women in Exile. A handbook for conducting discussion groups with women from countries where female genital cutting is practiced. (English edition) the Gout. Action Plan against Genital Mutilation. By Chava Savosnick and R. Elise B. Johansen. Care & Knowledge against female circumcision – The national project to implement (OK Omsorg & Kunnskap mot kvinnelig omsjaerning). Jans Trykkeri AS (2004).

De har även broschyrer med olika fokus, bland annat med information till unga tjejer om öppningsoperationer.

Finland

Könsstympning av flickor och kvinnor i Finland

I Finland har grupper som berörs av könsstympning av flickor och kvinnor främst sitt ursprung i Somalia, Etiopien, Eritrea, Kurdistan, Sudan och Nigeria. Enligt en uppskattning finns det cirka 27 000 personer i Finland som kommer från ett land där könsstympning av flickor och kvinnor är tradition.

I Finland har två studier genomförts om attityder mot könsstympning av flickor och kvinnor hos immigranter från aktuella länder.⁸ I den första studien intervjuades 130 somaliska kvinnor. De somaliska mödrarna önskade i stor utsträckning låta könsstympa deras döttrar. De deltagande kvinnorna stödde både infibulation och typ II (enligt WHO). Många stödde också andra mindre omfattande typer av könsstympning. Den andra senare studien inkluderade 18 kvinnor och 12 män med ursprung i Somalia, Sudan, Etiopien, Eritrea och Nigeria. Ingen av deltagarna i studien ville infibulera sina döttrar, många av de intervjuade var också osäkra om nödvändigheten av typ I och II (enligt WHO:s definition). De beskrev att när könsstympning av flickor och kvinnor sker är det inte bara föräldrarnas önskemål, utan också tonårsflickors egna önskningar som en del av deras identitetssökande.⁹

En annan finsk studie är ”*Migrant Health and Wellbeing Study*”¹⁰, vilken genomfördes åren 2010-2012 för att producera omfattande information om aktuell hälsostatus hos invandrare i Finland, och beskriva de faktorer som påverkar hälsan.¹¹ Målgrupperna var vuxna i Finland med ursprung i Ryssland, Somalia, irakiska Kurdistan och iranska Kurdistan. MAAMU studie visade att 70 procent av de somaliska och 32 procent av de kurdiska kvinnorna i Finland hade

⁸ Mölsä. Mulki. 2004. Ajat ovat muuttuneet: Selvitys tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseen liittyvistä asenteista ja aikeista pääkaupunkiseudulla asuvien maahanmuuttajien keskuudessa (in English “Times have changed: an account of the attitudes and intentions on the circumcision of women and girls amongst immigrants living at the Helsinki Metropolitan Area”). Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry.

⁹ Mölsä. 2004.

¹⁰ Castaneda *et al.*. 2012.

¹¹ Castaneda *et al.*. 2012.

genomgått könsstympning. Ingen annan studie har beskrivit förekomsten av könsstympning av flickor och kvinnor i Finland.¹²

En ny studie, den så kallade *The UTH Survey*, pågår just nu. The UTH Survey är den mest omfattande finska befolkningsstudie som genomförts som fokuserar på personer med utländsk bakgrund. THL genomför undersökningen i samarbete med Statistikcentralen och Finlands Institutet för arbetshygien. Sammanlagt 6 000 personer med utländsk bakgrund (15-64 år), valdes slumpmässigt ut för undersökningen, och forskningsstudien inkluderar data om könsstympning av flickor och kvinnor.¹³

Att tala om ämnet könsstympning av flickor och kvinnor anses svårt både i ursprungssamhällen och i det finländska samhället i allmänhet.¹⁴ Enligt studier kan detta vara en förklaring till att könsstympning av flickor och kvinnor fortfarande existerar i så stor utsträckning även efter immigration.¹⁵

De finska resultaten indikerar att könsstympning av flickor och kvinnor utförs under utlandsresor. Det faktum att många kvinnor är ovilliga att söka vård för konsekvenser av könsstympning kan tolkas som ett tecken på att attitydförändring ännu inte alltid har medfört en förändring av beteendet.¹⁶

National Institute for Health and Welfare (THL)

THL startade sin verksamhet 2009 och arbetar med forskning, utveckling, utvärdering och genomförande av interventioner. Forskningen och utvecklingen går ofta in i varandra. Finland har en *Action Plan for THE PREVENTION OF CIRCUMCISION OF GIRLS AND WOMEN 2012–2016 (FGM)* (Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2012:14)¹⁷ gällande könsstympning av flickor och kvinnor. Arbetet mot könsstympning blev en fråga under 1990-talet i Finland då man hade en ganska stor immigration. Tidigare gjorde frivilligorganisationer allt arbete gällande denna fråga.

National Institute for Health and Welfare (THL) bedriver forskning som verksamheterna utgår från för att utvecklas. Genom utvecklingen utvärderar man verksamheten och strävar efter att förbättra den. Utvecklingen kan blotta behov av ytterligare undersökningar. I sin forsknings- och utvecklingsverksamhet utnyttjar THL data ur den statistik och andra uppföljningssystem som institutet upprätthåller.

Det finns ett nationellt nätverk kring könsstympning av flickor och kvinnor där man har en kontaktlista över nyckelpersoner inom olika verksamhetsområden. Nätverket ses regelbundet, dessa bedriver också forskning och utveckling med anknytning till befolkningens hälsa och

¹² Castaneda *et al.*. 2012.

¹³ Survey on work and well-being among people of foreign origin (UTH). <http://www.thl.fi/en/web/thlfi-en/research-and-expertwork/projects-and-programmes/survey-on-work-and-well-being-among-people-of-foreign-origin-uth>. Hämtad 2015-02-20.

¹⁴ Mölsä. 2004.

¹⁵ Mölsä. 2004.

¹⁶ Castaneda *et al.*. 2012.

¹⁷ Ministry of Social Affairs and Health (2012:14). *Action Plan for THE PREVENTION OF CIRCUMCISION OF GIRLS AND WOMEN 2012-2016 (FGM)*.

välstånd. Forskningen rör främjande av hälsa och välfärd och förebyggande av sjukdomar och funktionshinder.

Webbtjänsten Kaventaja

THL har upprättat en webbsida som är ett samlat verktyg med instruktioner och information. Webbtjänsten erbjuder information om ojämlikhet i hälsa och välfärd, och om vilka faktorer och metoder som kan bidra till att minska ojämlikheten. Webbtjänsten är avsedd som stöd för beslutsfattande och för planering i kommuner och regioner och inom staten. Centrala målgrupper är ledande tjänsteinnehavare, förtroendevalda och yrkesfolk inom olika förvaltningsområden. Webbtjänsten upprätthålls av THL och innehåller forsknings- och utvecklingsdata om orsaker och bakgrund till ojämlikhet i hälsa och välfärd, ojämlikhetens karaktär och förändringar, uppgifter om kostnader och effekter till följd av ojämlikheten och de åtgärder som syftar till att minska den. Den innehåller också metoder för och exempel på hur ojämlikheten kan beaktas och minskas i beslutsfattandet och verksamheten, även temainriktade informationspaket, verktyg och utbildningsmaterial, information om lagar, nationella program och aktörer, länkar till central statistik, pressmeddelanden, nyheter och information om kommande evenemang.

Adressen till THL's websida: <https://www.thl.fi/sv/web/thlfi-sv>

Den finska versionen finns på:

www.thl.fi/tyttojenymparileikkaus <<http://www.thl.fi/tyttojenymparileikkaus><<http://www.thl.fi/tyttojenymparileikkaus><<http://www.thl.fi/tyttojenymparileikkaus>

Finnish League for Human Rights (Förbundet för mänskliga rättigheter – FLHR)

FLHR är en frivilligorganisation i Finland utan statlig finansiering. De kallas också för "KokoNainen – projektet" (som betyder *Den hela människan*) har arbetat förebyggande i över 10 år med könsstämpning av flickor och kvinnor.

2010 startade KokoNainen FLHR ett projekt mot hedersrelaterat våld med olika delar. FLHR anordnar seminarier och workshops för kvinnor, män, flickor och pojkar för att diskutera hedersrelaterat våld och förtryck. FLHR har anställda forskare och samarbetar med högskolor och universitet och undervisar där, utbildningen de ger är frivillig för studenterna att delta i. Förutom undervisning i mänskliga rättigheter och könsstämpning ges föreläsningar i särskilda frågor såsom diskriminering bl.a. de finska romerna, hedersrelaterat våld och t.ex. arbetsrelaterad människohandel.

FLHR utbildar och ger rådgivning till professionella som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck, eftersom det inte finns någon sådan i utbildningssystemet ännu. FLHR arbetar med att identifiera hedervåld och ger också förslag på lösningar. FLHR arbetar även med politisk rådgivning. Det finns ett rådgivande nätverk med representanter från fem olika invandrarsorganisationer som hjälper och stöttar FLHR.

På FLHR:s webbsida finns all information om mänskliga rättigheter samlat. De har även startat en kurs, innehållande introduktion till människorättstänkande. Ämnen som ingår är bl.a. ingår historia, konventioner, yttrandefrihet, diskriminering men även information om viktiga personer som åstadkommit mycket i ämnet. Adressen till websidan är: <http://ihmisoikeusliitto.fi/>.

Irakiska Kurdistan

Aktörer som samarbetar mot könsstymning av flickor och kvinnor förutom frivilliga organisationer är: Hälsodepartementet, Religionsdepartementet och Inrikesdepartementet i Kurdiska regionala regeringen (KRG). Enligt § 6, Lag om våld i familjen från 2011 är könsstymning av flickor och kvinnor förbjudet och ger fängelse mellan två till tio år.

Organisationen START

START, en organisation fokuserar på social utveckling och på att stärka ungdomars möjligheter att utvecklas som individer. START hade 2009 en informationskampanj mot könsstymning i Choman-distriktet där könsstymning är vanligt. Målgruppen var alla kvinnor och flickor från 13 år. Samtidigt fick männen information separat. De använde sig av olika metoder som föreläsning, workshops och filmvisning. Kampanjens utgångspunkt var att informera om hälsoeffekterna och den psykiska skadan som ofta följer den drabbade flickan i vuxen ålder. Filmen som användes under kampanjen heter ”Trauma” och har fokus på traumaupplevelsen hos barn när de utsätts för könsstymning.

Safin Ali, som är chef på START, har levt många år i Kanada innan har flyttade tillbaka till Kurdistan 2005. På frågan vad han har för råd till Sverige kring arbetet mot könsstymning svarar han:

”Utgångspunkten måste vara att könsstymning är våld och brott och inget annat. Vi ska inte nämna det på ett annat sätt än så. Om man inte är överens om utgångspunkten blir det svårt att gå framåt”.

Organisationen WADI

Den irakiska-tyska organisationen Wadi har arbetat aktivt sedan 2004 mot könsstymning. Idag har de tre team som informerar och för kampanjer mot könsstymning. Wadi var först i hela Mellanöstern att starta en webbplats med fokus på könsstymning: www.stopfgmkurdistan.org. Nu har organisationen utvidgat sina områden och har hela Irak och Mellanöstern i fokus. De lanserade en ny webbplats i samarbete med en holländsk organisation, Hovis: www.stopfgmmideast.org.

Material som används av WADI i sina kampanjer har fokus på trauma och rätten till hälsa. De har gjort en informationsfilm om könsstymning där en känd kurdisk professor i islam medverkar. Han fördömer könsstymning och kräver att folk ska sluta könsstymma sina barn. Wadi har publicerat flera rapporter och studier både på kurdiska och på engelska.

På frågan vad grundaren Falah Mordad Xan har för råd till Sverige i arbetet mot könsstymning svarar han:

”Sverige har inte tillräckligt med kunskap och vill inte förstå könsstymning. Jag var i Sverige för två år sedan, där jag träffade Sida, UD och några personer på parlamentet. Vi blev bjudna av ”Kvinna till Kvinna”. De förstod inte mig när jag talade om könsstymning och jag fick ingen respons. Sverige är förebild i många andra avseende framför allt när det gäller folkbildning och mänskliga rättigheter men inte när det gäller könsstymning.”

Europeiska lärdomar

I rapporten *Overview of legislation in the European Union to adress Female Genital Mutilation: Challenges and Recommendations for the Implementation of Laws*¹⁸ med stöd från bl.a. EU-programmet Daphne delar flera EU-länder med sig av sina respektive lärdomar från arbetet mot könsstympning av flickor och kvinnor. Utgångspunkt är att länder kan lära av varandras erfarenheter.

Exempelvis kommer följande lärdomar och behov från Spanien:

- Mer samordning behövs mellan olika myndigheter, organisationer och kommuner.
- Önskemål om uppskattning av hur många kvinnor och flickor som är berörda av könsstympning i varje region, så anpassade resurser kan avsättas till exempelvis social- och hälsoservice.
- Regionala handlingsplaner istället för endast nationella.
- Spridning av redan existerande material med förebyggande information om könsstympning av flickor och kvinnor.
- Ett förebyggande tillvägagångssätt bör vara kultursensitivt och baseras på dialog.
- Utbildning för framförallt hälso- och sjukvårdspersonal om lagen och hälsokonsekvenser av könsstympning av flickor och kvinnor samt anmälningsförfarande, identifiering om risk föreligger och vilka åtgärder som bör vidtas.
- Utveckla initiativ som hjälper föräldrarna att stå emot trycket i hemlandet.
- Stöd projekt i ursprungsländerna för att stoppa könsstympning av flickor och kvinnor.

Lärdomar från Frankrikes arbete mot könsstympning av flickor och kvinnor:

- Man betonar att man är medveten om att trots de i europeiskt perspektiv höga antalet fällande domar (37 st), så fortsätter ändå könsstympningen av flickor och kvinnor.
- Tidigare har anmälningar och fall rört risk inom landet, men nu könsstympas flickor i på skollov föräldrarnas ursprungsland.
- Åldern har ändrats till strax före 6 år, efter det att de regelbundna kontrollerna inom barnhälsovården upphört, men innan skolan börjar.
- Yrkesverksamma känner inte tillräckligt till sin skyldighet att rapportera.
- Yrkesverksamma är dåliga på att rapportera misstanke, även om de känner sådan samt vet sin skyldighet.
- En bestående utmaning är att offren för könsstympningen är tveksamma till att rapportera förövarna- ofta föräldrarna- pga. beroende och lojalitet.
- Andra utmaningar är kulturrelativism, att föräldrar upplever att deras kultur sätts i fokus i rättegången samt att föräldrar anser att deras kultur ska stå över fransk lag.

¹⁸ Leye & Sabbe. 2009. International Centre for Reproductive Health Ghent University, Belgium.

Lärdomar från England och Wales:

- Unga asylsökande efterlyser mer information och kampanjer för att kunna stå fasta mot släkten med sitt beslut att överge könsstympningstraditionen.
- Saknas myndighet eller enhet med ansvar för frågan könsstympning av flickor och kvinnor. Skulle kunna vara motsvarande enhet som finns mot tvångsäktenskap.
- Otillräcklig kunskap om vilka flickor som är i risk för könsstympning samt vilka som fått asyl med hänvisning till detta.
- Otillräcklig eller ingen information till asylsökande och flyktingar om könsstympning av flickor och kvinnor.
- Svårtillgängligt för kvinnor att nå specialistkliniker för könsstympning utanför London (de flesta av de 15 som finns ligger i London).

lansstyrelsen.se/ostergotland

Länsstyrelsen Östergötland

POSTADRESS 581 86 Linköping BESÖKSADRESS Östgötagatan 3

TELEFON 010-223 50 00 TELEFAX 013 - 10 13 81

LÄNSSTYRELSEN

ÖSTERGÖTLAND